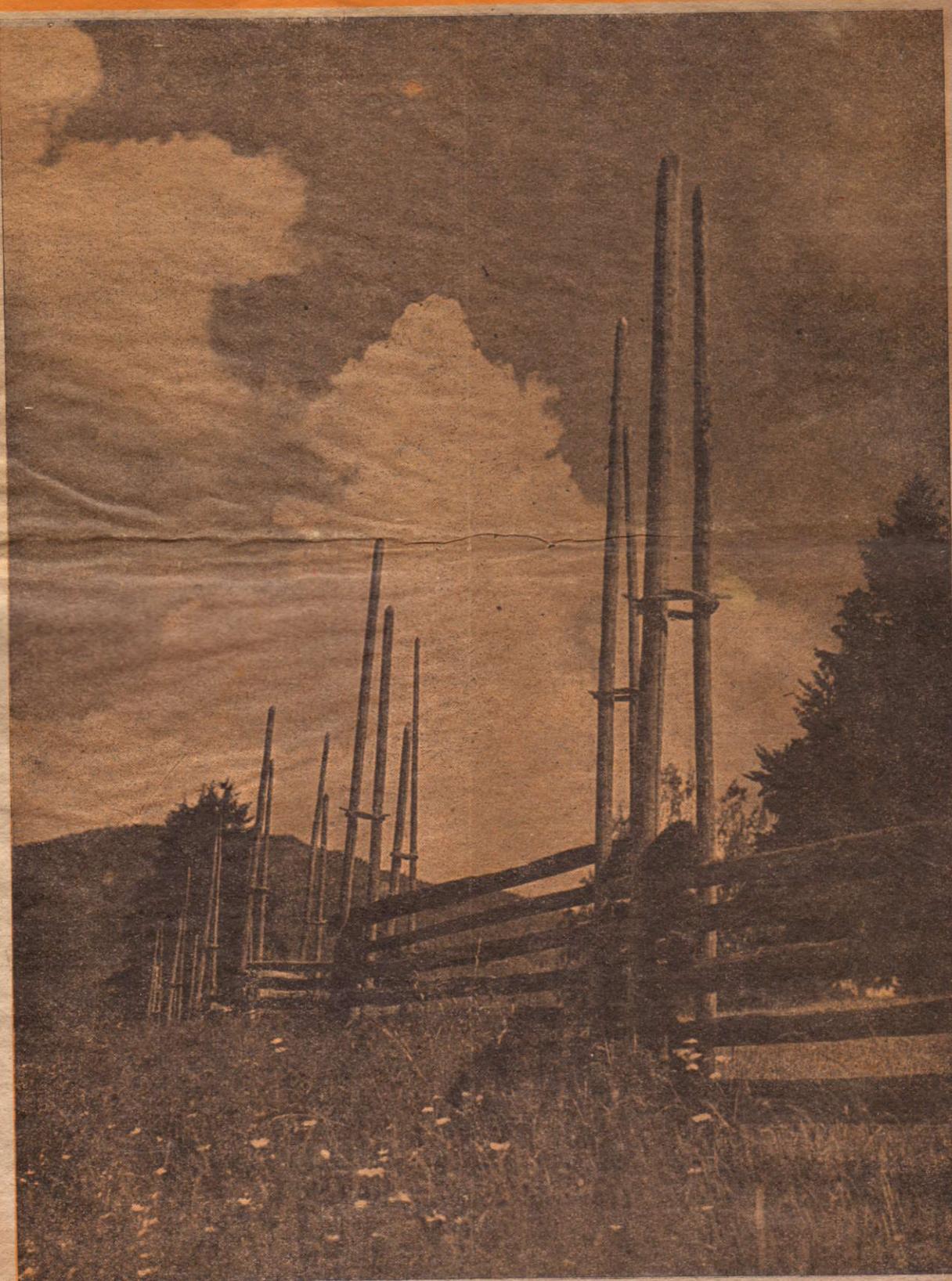

ДОРОГА

Ч. 8-9.

СЕРПЕНЬ – ВЕРЕСЕНЬ

P. VI.

Юнацький час

(Розмова при прощальній тaborovій ватрі)

Наше тaborове багаття погасає; скоро зірветься й той тісний круг, що його ми в'язали довкруги. У нас думки, як все думки на прощання. То був гарний, щасливий час тaborування, мандрівок, спільно прожитих юнацьких пригод, інколи невигод, і час підпорядкування суворому тaborовому ладові. То був час, що давав нам, юнакам багато емоційних переживань і багато радості. Але разом з цим він вимагав від нас теж чимало: дисципліни, що не все лежить у юнацькій вдачі, точності, совісності, пильності, а над усе підпорядкування своєї особистої користі — користі тaborової спільноти.

І тільки те все разом: фізична й духовна емоція літніх, сочінчих днів і суворий ригор панування над собою — дало нам справжню синтезу тaborування, дало ту велику, глибоко пережиту радість життя. Ми могли мати саму тільки безжурну веселість літніх вакацій — десь у пансіоні, у родичів на селі; та ми не хотіли її самої, не дозволив на це порив юнацького духа. Ми пішли прямо з одної школи у другу. Зі школи знання, до школи характеру і юнацького вміння. Вони разом становлять драбину життя, а ми, юнаки, мусимо її перейти. Та різниця між цими обома школами велика й сутня.

Школу знання організує для нас суспільність, держава і зобов'язує нас вчитись у ній того, що сама вважає

Сокільська гора

потрібним. Другу школу, школу характеру і юнацького вміння встановили ми самі, за нашим світовідчуттям і нашим підходом до практики життя; в цю школу йдемо добровільно, керуючись, лише вірою, що вона добра.

Ця віра збудувала колись наш пластовий улад; вона ж наказує нам сьогодні об'єднуватись у юнацькі спільноти, набувати знання, йти в тabori, на мандрівку, піддатись наказовій жити за своїм юнацьким законом.

Наша юнацька школа така, як ми хочемо: життерадісна, близька до природи, повна романтики, чару лицарських пригод, глибока змістом, шляхетна ідея. Але вона доповняє цю другу — офіційну школу; це ми завжди признаємо. Пласт приймає у свої лави лише тих, що якслід виконували свої шкільні зобов'язки.

Юнацька спільнота працює у часі вільному від шкільних занять: увечорі під час шкільного року, а головне в час літніх вакацій. Тоді то рушають в мандрівку, та в тabori сотні юначок і юнаків. Тоді юнацька спільнота живе своїм життям; тоді кується тип юнаця, що є нашим ідеалом, юнака сильного духом і тілом, завзятого лицаря ідеї. Тоді горять тaborovi ватри, лунає пісня й сміх. А коли доторгає прощальна ватра, тоді родиться в нас мрія, мрія про нове літо і нову зустріч при тaborovій ватрі. Ми наче пращаємося із своїм юнацьким життям, почувавши, що воно переривається на довгі місяці шкільного року. Юнацький час — кінчається здавався; коли підуть однострої у скриню і пусткою повіє з тaborovих майданів і шатер-курінів.

Я знаю, так думає і відчуває не один з нас. Це ті, що зводять юнацьку діяльність, а засім і зміст юнацького спільнотного життя — до мандрівок і тaboriv, до однострою, ватри і романтики. Вони не скопили глибоко нашої юнацької ідеї і наших завдань, неправду великих завдань.

Це правда: влітку ми живемо осібною спільнотою в тabori; тоді ми живемо у нашій юнацькій школі — в тabori. Але не живемо в тabori для самого тaboru, — так, як не вчимось в школі для самої школи. Не хочемо виховувати типа тaborовика, що лише тaborовим життям уміє жити, бо знаємо добре, що життя не табір, що інші його форми. Але в тaborовому змісті багато життєвого змісту і юнацькі закони — це закони шляхетного, лицарського, ідейного життя. Той стійкий, що ніччю вартує в тabori, з повним почуттям відповідальності — так само стояти в житті твердо, — непохитно на своїй стійці; дисциплінований, послушний тaborовому проводові — буде дисциплінований і послушний народному проводові; добрий член тaborової спільноти — мусить бути добрим членом своєї народної спільноти. Таке наше розуміння юнацької спільноти.

Юнацький час — це дя нас усі ці роки, що в них юнацьким поривом молоде серце б'ється, святі ідеї до чину кличуть і лицарські закони життям керують. Це той довгий, буйний час, коли ми — молоді. І немає в ньому перерви.

Тепер, коли вернемось домів, чекатиме нас дальша праця над собою; добровільна, але поважна.

Юнацькі ознаки, які ми визнали, мусять увійти в серце, кров і тіло наше й стати нашими ознаками. А це значить: школення характеру й самопровірка на кожному кроці, постійна, безпереривна.

Юнацьке знання каже вчитись і вправлятись. В тabori; — на мандрівці — ми вчилися практичного життя в терені. Тепер, у домівці, ми вивчатимемо все те, що вичитати можна з книжки, почутти на вкладі, вчитись мемо про наше минуле, про нашу землю, пізнаємо теоретичні основи життя в терені. А черговий табір буде великою провіркою, чи пішли ми вперед. чи більш здібні й гідні ми сповнили наш святий обов'язок і станути колись з повною відповідальністю на Велику Стійку.

Юст.

ЮВІЛЕЙ ПРОФ. І. БОБЕРСЬКОГО

Цього місяця минає 70 років з дня народин піонера українського тіловиховного руху, одного з перших організаторів українського пласти та незабутнього сокільського батька — проф. Івана Боберського.

Народився він 14 серпня 1873 р. в селі Доброгостові, Самбірського повіту. Гімназію закінчив у Самборі, університет у Львові та Грацу. За границею закінчує він однорічний тіловиховний курс. Своє тіловиховне знання доповнюює він ще згодом вивченням тіловиховного руху в Німеччині, Швеції, Франції та Чехах.

З глибоким переконанням того, що „володіє світом той, хто його здобуває“ та з гаслом „Не плачем, але мечем!“ повертається проф. Боберський у рідний Львів.

Важко тут у короткій статті переказати муравлину працю, тоді молодого, піонера-ентузіяста. Та чи треба про неї розказувати словами тоді, коли краще за слова говорять діла — наслідки його праці? Він заснував перше сокільське гніздо і він по десяти роках приймає срібну булаву від українського сокільства на величному здвигі 1911 року. Він був організатором перших „Січей“ і перших пластових гуртків і він командував могутніми напівзмілітаризованими лавами на Шевченківському здвигі 1914 р. Герої Маківки й Лисоні, горді лицарі Листопадових Днів і незломні завойовники Києва — це були його учні!

Хоча проф. І. Боберський вже від років живе в далекому Тржичі (на терені кол. Югославії) його контакт з українським громадянством не перервався. І громадянство не забуло його заслуг. Референтура тіловиховання УЦК проголосила рік 1943/44 ювілейним роком проф. Боберського. В його честь відбудеться в цьому році цілий ряд обласних та краєвих спортивних імпрез. Є проект з цієї нагоди закупити цілу низку спортивних майданів, збудувати цілу низку басейнів для плавання і гірських схорониць.

Не знаємо, чи матимемо змогу вітати в цьому році Шаннового Ювілята на нашій рідній землі, та зложити Йому подяку за довголітню працю. Коли ж, то хай подякою буде Йому ця коротка згадка й запевнення: ми, Батьку, пам'ятаемо Твої заповіти і йдемо Твоими слідами!

М. К-ий

БАРБОС П'ЯТИЙ

1.

Всіх їх він просто зневажав. Оцю ницу юрбу злодіяк і во-лоцю. Вони голодними зграями виснуть біля м'ясних рядів, никають поміж столами, слідкують, як би непомітно вкрасти шматок м'яса чи кістку, а потім гарчать десь у кутку, видирають одне одному з зубів, кусаються й вищають.

Барбос П'ятий дивився-дивився на цю неподобу й надумався. Він зараз наведе тут лад.

Рішуче й енергійно він порозганяв усіх псів далеко від м'ясного ряду, а сам присів на задні лапи й чемно звернувся до господині і господарів м'яса:

— Я чесний і порядний пес з хорошого дому. Тепер, поки я тут, жаден із цих хватунів не навернеться сюди... Ваше м'ясо буде ціле... Але воно таке гарне, таке смачно-рожеве, таке дразливо-запахуще... — казавувесь його вигляд, сповнений власної гідності й поширення.

— Навіть не просить — дивувалися господарі та господарки м'яса. — Такому не жалко й дати...

Щедрий гонорар випав на долю Барбоса П'ятого за те, що так зумів себе поставити, що примусив усіх, і собак, і людей, поважати його.

А вдома вже й затурбувалися. Пішов з бабуною на базар Барбос П'ятий і не вернувся. Юрко каже: — може машина проїхала? Мама каже: — може заблудився?

Та тато каже:

— Хто? Барбос П'ятий? Не такий! Він і в воді не втоне, і в огні не згорить.

А все ж, Юрко цілий день бігав на вулицю, гукав, непокоївся...

Коли над вечір — з'являється Барбос П'ятий. Він задоволений життям, сміється, хвостом махає, дає лапу Юркові, — вітається ж бо...

Він чудово згадав сьогодні день.

2.

З того часу Барбос П'ятий що неділі зникає на цілий день — зрання до вечора. Він ретельно відганяє бездомних собак від м'ясних рядів і сам сідає чатувати, щоб вони не наближалися близько. Він принципово не цікавився вижебранним або вкраденим м'ясом. Для його аристократичного духу це було занадто вульгарно й брутально. Пес витончені відчуття, він волів сидіти цілий день голодний, але не зачепити прилади, не знищити своєї гідності до хватання чи крадіжки:

Проте, голодним собі назвати йому аж ніяк не доводилося. Навпаки, працю добровільного сторожа щедро оплачували продавці м'яса на торзі.

Удома таємницю Барбоса П'ятого дуже скоро розкрили. Спочатку це забавляло, а потім і звичним стало. І навіть коли б ви забули, який сьогодні день, то слід було б поцікавитися:

— А де ж це Барбос П'ятий?

— Барбос П'ятий? Де ж? Пішов на службу...

— Ах, так, сьогодні ж неділя...

3.

Якось раз у неділю, ще не сходило сонце, тато взяв Барбоса П'ятого з собою. Вони пішли через базар і Барбос П'ятий хотів був залишитися на своєму посту. Але невблаганий тато, не зважаючи на ці божевільно-чудові запахи, на ці божественні туши, що вже красувалися на торзі, не дозволив йому цього.

Куди ж це вони йдуть?

Тато повів його просто на вокзал. Там вони взяли квитка й сіли на поїзд.

Барбос П'ятий ввічливо сидів і постукував по підлозі хвостом. З увічливости він нічим не виявляв свого незадоволення. Тільки зітхав, позіхав, — ах, які ж то шматочки перепали б йому сьогодні! І навіть мало цікавило його, що, коли тато про нього згадував, очі знайомих татових зверта-

лися на нього із звичним для пса інтересом, неабиякою пошаною, добродушним сміхом:

— Династія Барбосів! Чи ви чули коли щось подібне?

Так, звичайно, він знову, що в імені його є щось чудодійне, якась таємнича сила. Вона примушувала оциратися на нього з отою пошаною, подивом, з запобіганням його дружби. Це ім'я окутувало його ареолою якоїсь вищості й той аристократичності, що була така мила його серцю.

Він навіть не оцирався, коли його звали просто Барбосом. Барбос П'ятий! — і він скоче вам просто на груди, радісно сміється і таї і дивиться, щоб лизнути вам щоку.

Зійшли тато з Барбосом П'ятим у якомусь лісі. Відразу Барбосові П'ятому так сподобалося тут, що він почав, мов навіжений, гасати попід деревами і... яка непостійність!... — забув про ті ласі шматочки, про ту чудову службу, за якою він зітхав цілу дорогу. Він голосно гавкав, — навмисне, щоб почути себе: ніде так голосно не гавкалося йому... Та тато покликав його до себе, нагнувся й сказав, притиснувши пальця до уст:

Ш-ш-ш... Тихо...

Незрозуміло, чого це мовчати, коли хочеться веселитися. Але раз тато каже, — хоч і незрозуміло, а треба слухатися.

Та дуже швидко Барбос П'ятий зрозумів. Он що! Ця країна повна чудес. За вдаваною тишею вухо Барбоса П'ятого почуло міріяди життів, а нюх — міліони небувало-чудових, нестерпно-манливих запахів, а зір... Раптом Барбос П'ятий пригнувся, поповз на животі, раптом у цьому прокинулось непереможне бажання будь-що, а настигнути це божественно-привабно Щось...

Інстинкт усіх поколінь, усіх відомих і безвідомих Барбосів заговорив у ньому, ударив у груди, в серце... Зашумів у крові...

Та розум не губив ясності. Він повинен доповзти безшумно, повинен доп'ясти Щось, вчадіти від хмелю й екстазі...

В той день тато був надзвичайно задоволений Барбосом П'ятим. А щоб довго не розказувати — відчиняв сумку й казав:

— Ось бачите? Ледве тягну додому! Зaproшу на перепільну смаженину!

З того часу, коли проходили рано-вранці у неділю повз м'ясні ряди на базар, Барбос П'ятий байдуже, з ясно показаним презирством, відвертав голову. Його віднині не цікавило базарне життя, міщанські війни з заблудами-хватунами. Вони занадто тривіально — сидіти й ждати готового. Може дастися хто, а може й не дастися. Занадто... так, занадто обремежено. Барбос П'ятий знає вищі розкоші духа, знає божественні утихи, знає смак ще теплої крові, щоб він квапився на такі убогі розваги...

Одної неділі даремно Барбос П'ятий ладнався в путь. Марно чекав. Тато й не думав збиратися. Вже вони спізняться на поїзд. А може нагадати татові? Абсолютно нічого не допомагає. Тато сидить у кабінеті й навіть замкнувся.

Тоді Барбос П'ятий узяв ініціативу в свої руки. Він стрілою помчав на вокзал сам, забіг на станцію до каси дачних поїздів, покрутився там (так вони робили з татом завжди). Потім вийшов на перон, сів у поїзд. Мало не спізнився. Але що зробиш? Коли тато не хоче, мусить сам їхати...

Тепер уже ніхто з домашніх не знав, де пропадає Барбос П'ятий неділами зрання до вечора. Вранці він зникав, а ж смерком невідмінно з'являвся — щасливий, живорадісний, стомлений. Та тепер ніхто й не турбувався цим. Юрко казав:

— Наш Барбос П'ятий? Та він і в воді не тоне, і в огні не горить!

Так.. Одного вечора Барбос П'ятий не вернувся.

Татові хтось із знайомих розказав, що бачив такого пса в вагоні, але думав, що є йому хазяїн. Тато поїхав по знайомій дорозі, опітив усі станції, — дарма!

Навіть більше. Один приятель-мисливець розповів йому, що якийсь собака, може й Барбос П'ятий, іхав раз у вагоні. Прийшов кондуктор і почав перевіряти квитки. Досі всі думали, що цей собака комусь належить, але коли кондуктор почав вимагати квитка на пса, ніхто не назаввся. Кондуктор взяв і зсадив безквиткового пасажира на першій-ліпшій станції, не пам'ятає, якій...

Про-о-пав собака!

В родині вже почали забувати про Барбоса П'ятого й подумували завести вже Барбоса Шостого, вже й напитали достойного кандидата. Коли це раптом з'явився Барбос П'ятий. Принижений! Забръханий! Весь у ранах! Шерсть кудлами! З перебитою лапою!

Ой, Боже, Боже, що сталося з благородним аристократичним псом!

Е, коли б то умів Барбос П'ятий розказати! Але вони й так стоять перед очима, оті картини поневірянь та лихих приход невдахи-мандрівника.

От викинули його з вагона, як якогось безпритульного заблуду. Його! З якого права? Хіба він непристойно поводився? Ні, так точнісінко, як і з татом будучи. Хіба він вперше їздить, не знає, як сідати, як сходити?

Барбосові П'ятому стало тоді так образливо, що він захотів негайно повернутися додому. Хай тут буде ліс і переліс, хай міліядри манливих запахів кличуть його до себе, — ні, не хоче він! Він піде додому, де його шанують і люблять, а не брутално викидають з вагона.

Але зразу ж Барбос П'ятий заблудився. Він потрапив на якийсь берег, якісі поліща страховиськ з величезними круглими жовтими головами й розчепіреними руками наступали з городів на цей берег, на Барбоса П'ятого. Тоненськими голосками вони почали кричати:

— А щоб ти здох!

— Геть звідси!

— Гуйджа!

Він хотів утекти від цих страховиськ — річка не пускає. Почав тікати вздовж берега — на нього полетіли грудки, а потім... О, забути не можна цього сорому! Повибігали лихі-прелихі собаки й кинулися на нього, а він... Він, він, — почав утикати, замість того, щоб показати, із ким вони мають справу.

Хіба знаєш, що з тобою за хвилину може статися? І якби він не був такий спантелічений, розбитий морально...

Факт той, що Барбос П'ятий біг, біг, аж піна йому виступила на губах.

— Скажений собака...

— Тікайте! Скажений собака бігає по городах!

— Де? То його треба вбити!

І вже за ним біжать двоє з рушницями.

Зацькований, змучений Барбос П'ятий вибрався нарешті знов до станції. Покусаний, тремтічний, з перебитою лапою, він забрався в якусь будочку. Але прийшов чоловік у чорному й вигнав його. І він... Яка ганьба, який сором! Мусів, мов бродяга, покірно ввінтути голову й це стерпіти...

А втім, геть, геть ці тяжкі спогади! Не все так уже чорно. Та не так і блискуче... Життя, знаєте... Всього мусить пес спробувати.

Знайшлися такі, що оцінили його лискучу шерсть, його благородні маніри, аристократичний полиск його очей. Взяли його з собою. Дали окрему кімнату. Варили спеціальні страви для нього й подавали на чудовім посуді.

Але подумати тільки, яке ім'я вони йому дали! Якийсь Лорд! Ха-ха, Лорд! Як це мізерно звучить, порівнюючи

з гучними — Барбос П'ятий! Хто обертається, хто дружньо до нього всміхється, коли чує його теперішне ім'я? І він навіть не хоче на нього озвіватися.

Барбос П'ятий! В цьому слові-чуді є щось магічне, як у привабі місячного сяйва. Це те, без чого не може він жити, хай йому навіть дві кімнати дадуть замість однії, хай з золотого посуду їсти дають. Він звик, щоб його завжди помічали, щоб він був у центрі уваги, у колі друзів. Він сам собі здається тоді визначеною особою, якимось надзвичайним, обдарованим. Ах, так йому цього треба було, так треба було!

Що то життя Лорда, порівнюючи з життям Барбоса П'ятого! Сіра й убога пляма, якої ніхто не помічає. Коли в очах у всіх ти якийсь там Лорд, то й сам собі здаєшся недолугою істотою...

І Барбос П'ятий занудьгував, скапцанів. Ну, так, він по-просту утік і став отим безпритульним приблудою. І це вже краще, ніж Лорд... Поки не втрапив на знайомий йому базар, де він робив колись таку близкучу карієру.

Ну, а що він тут удома, — це само собою ясне, про це навіть не слід говорити.

Та що там довго розповідати! Він тут, він ніколи більше не буде так легковажно пускатися на небезпечні авантюри і він — хай що — зостався аристократом у душі.

Докія Гуменна

Провідник УЦК і Керманич Відділу Молоді на відвідинах в таборі

P-A

СЕРПЕНЬ.

Серпневим ранком має шовкова
Спиває з сонця кармазин,
Блакитна тиша йде з долин
І тінь вмирає чорноброда...

Лопочутг сонячні вітрила
На площі неба — як стяги,
А вітер з ранньої дуги
Сплітає хмарам дзвонні крила.

Я йду буруними житами
У далі синій небосклін,
Мені ж волошки навздогін
Співають зорями-вогнями.

Іду сама. І добре так
Серед розспіваної тиши,
Коли квітками жито диші
І сонцю крові заздрить мак.

ДОРОГА

„Где узрим стяг твой, ту і ми с Тобою...”

— „В літо 6455 іде Ольга Новгороду і устави по Мсті погости і дані і по Лузі оброки і дані і ловища єа суть вьсей землі і знамення і міста і погости...” — прочитав професор із Повісті временных літ.

За високим вікном музею синіла тиха київська ніч.

— Отож слово „знаменя” зв’язано тут із ловецькими уроцищами й безсумнівно означає знак княжої власності? — промовила Оксана, впорядковуючи на столі знахідки, бляшки, шматки поржалого залізя, черепки, що для звичайного смертника могли б видатись непотрібним мотлохом.

— Руська Правда потверджує такий самий погляд на слово „знаменя”. Знаменний дуб, знаменна борть, — продовжував сивоголовий професор, — це все частини княжого господарства. Тавровано також і коней, і худобу. Про це говорить і Іпатіївський літопис. Які ж були ці „знаменя”?

Професор поглянув на Оксану, свою пильну ученицю, поверх окулярів.

— В минулому столітті відкривали вчені, як напр.: Орешников, Сорохин, Лихачев різні „загадкові фігури” на монетах, на зброй, на худобі, на ремісничому знарядді. Основою цих фігур була, начебто, перевернена буква „П”, до якої додавано різні елементи так, що ця фігура оберталась іноді в букву „Ш”. Фігури були двоякі: „парадні”, з більшою кількістю додаткових елементів і тоді творили гарний орнаментальний вузол, або прості, схематичні. Князь Володимир користувався простим знаком. Натомість син його Ярослав Мудрий прикрашав свій тризубець круглим поширенням угорі. Система знаків княжої печаті від Володимира I до Володимира Мономаха різна, хоч в основі залишається схема букв „П” і „Ш”. Находимо ці знаки в Києві, Чернігові, Вишгороді, Переяславі, Тмутороні.

— Яке походження цих знаків професоре?...

— Досі ще не вияснене, хоч існує багато гіпотез. Деято вважає прототипом знаку образ птаха, тризубця, навіть свічника. Учений Болсуновський у своїй праці про родовий знак Рюриковичів (Київ, 1908) пропонує вважати цей знак монограмою слова ВАΣΙΛΕΥΣ. Кількість прототипів можна було б збільшити. Так, напр., дуже близьким до знаку київських князів є знак на монетах Спартакидів і знаки боспорських царів (II—III ст. п. Хр.). Ці знаки належаться на кам’яних плитах поміж грецьким текстом, на зброй, на предметах царського одягу. Вчений Міщанинов каже: „Порівнюючи різні види таких царських знаків при постійності їх загальної схеми, можна згодитись, що в основі цей знак належав до династії, яка панувала на Боспорі впродовж кількох сторіч”. Цю схему можна віднести й до системи княжих знаків Київської Держави. Знаки ці належать до панівної династії, і, змінюючись, зберігають свою загальну схему. Знаки київських князів зустрічаємо на всіх типах монет X—XI ст.

— Чи вже на перших київських монетах існує цей „загадковий” знак, професоре?

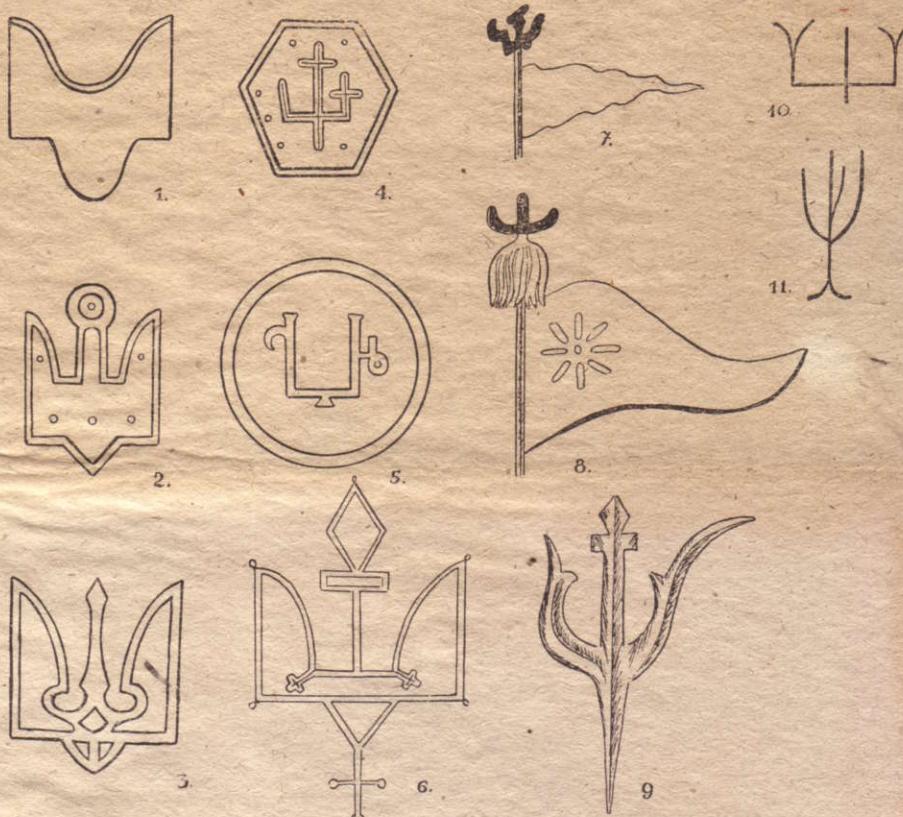
— Перше літописне свідчення припадає на половину XII ст. Ось слухайте: „Князь Владимир рече Мичаном: — „Дайте ми серебро, что вы яз хочю; паки ли я възму вы на щот. Они же не имеяхуть дати чего у них хотяще, они же емлюче серебро из ушью и с шии, сливаюче же серебро даяхуть Владимиру” (Іпатіївський літопис 1150 р.). На цих перших злитках металю або на монетах зображувано князя в різних позах, здебільша „на столі”, а знак ставлено або на відворотній стороні, або поруч із зображенням князя. Знак цей символізував княжу владу, що санкціонувала випуск монети. Далі, Оксано, — продовжував невтомний професор, — зустрічаємо ті самі знаки на олив’яних та воско-

вих печатах (знахідки в Києві, Новгороді, Вишгороді і т. д.), на срібних перстенях, як ось напр.: перстень зі знаком Святополка Ярославича або перстень, знайдений в Києві на руїнах Федорівської Церкви, або перстень, знайдений в Михайлівському монастирі в 1906 р., або перстень з-над Святого озера біля Чернігова, або перстень з Княжої гори. Усе той самий знак, хоч у різних варіятах. Пам’ятаєте, Оксано: „і запечаташа цар перстнем своїм...”

— Де ще зустрічаємо такі знаки, професоре?

— Підождіть, серденько, спроказла. Отак колись у Києві, в Білгороді, у Новгороді знайдено ряд предметів, що їх призначення досі не вияснене. Це масивні мідяні привіски, призначенні, мабуть, для ношення на шнурку на грудях. Імовірно київські князі давали ці відзнаки своїм урядовцям поза Києвом — посадникам, тивунам, варникам, як символ їхньої влади. По обох сторонах ці підвіски прикрашенні княжими знаками, багато декоровані. А проте основний рисунок знаку виступав й тут цілком виразно.

З черги княжі знаки — тризуби зустрічаються на знахідках решток одягу дружинників і на їхній зброї. Оце недавно знайдено знак Рюриковичів на Тамані, про що я вам говорив недавно, Оксано: це кістяна пластинка, що служила, мабуть,

1. Знак Володимира В., 2. Знак Ярослава, 3. Знак Володимира Мономаха, 4. і 5. Знаки Рюриковичів на перстенях, 6. Знак Мстислава Володимировича на налічі (Тмутороні), 7. Святословів стяг за болгарським рукописом, 8. Стяг українських військ на іконі „Знамене”, 9. Вістря пропора київських військ у походах проти кочовиків, 10. і 11. Знаки Рюриковичів на монетних злитках.

накладкою на середину частину лука. Невідомо, до кого належав цей лук — до князя, чи до дружинника. Вирізьблений на кості знак нагадує Ярославів, але долішня частина має хрест, а центральна — форму списка. Через те, що Тмуторонські князі вживали двозубих знаків, можна припускати, що цей таманський лук належав до брата Ярослава Мудрого, „Храброго Мстислава, іже заріза Редедю перед пілкы касжьскими...”.

— Чи вживано цього знаку й у княжому війську, професоре?

— А от про це хочу вам розповісти. Я тільки що розповідав вам про лук Мстислава. Так ось дуже подібний до знаку на луку предмет, знайдений біля Нальчика на Кавказі. Це закінчення стяга, пропора у вигляді тризуба. „Где узрим стяг твой, ту і ми с тобою” — пригадуєте з Іпатіївського літопису (р. 1146)? Отож стяги київських князів мали свої від-

мінні знаки. Це були двозубці (як, напр., у зображеній війська кн. Бориса в поході на печенігів) або тризубці (стяг з-під Нальчика та стяг Святослава Хороброго в поході на Доростол в р. 971, — болгарський літопис Манасії)...

— Где узрим стяг твой, ту і мы с тобою... — прошепотіла задумано Оксана.

— Так, моя люба, давнє київське військо мало тризубець на стягах і по ньому пізнавали його.

— Де ж ще шукати київських знаків, професоре?...

— Отож, щоб не розволікати, бо ми й так забарілись, — промовив професор: — у торгівлі. Знахідки в Дрогичині доказали нам, що на олів'яних пльомбах, які привішувано до товарів, що йшли „на експорт” за кордон, були теж київські знаки. Дрогичин був пограничним містом, де існувала митниця, що таксувала й штемпллювала товари. Оборот був значний, тож зразків маємо чимало. Все це варіанти того ж тризубця. З черги ті самі знаки зустрічають на цеглах будівель Х—XII ст., як напр. Десятинної церкви, Спасо-преображенського собору в Чернігові, на Золотих Воротах у Києві тощо. Все це двійники знаків Володимира й Ярослава на монетах і одягових прикрасах. Вироби ганчарські, керамічні, ювелірні, з металю й т. п. теж носять подібні знаки. На цьому, Оксано, закінчимо нашу невеличку екскурсію в минулі, бо вже пізна пора. Гай — гай!...

— Який же ваш висновок, професоре?

— Висновок можете зробити самі. Знаки, що про них перші відомості маємо з половини Х ст., ставлено на княжих монетах, на печатах при державних документах, на перстенях. Такі самі знаки, вилиті з бронзи, носили княжі тиуни на грудях, такі самі знаки вирізблювано на поясах дружинників, ними прикрашувано зброю і бойові прапори, відзначувано срібло й монети, товари, що йшли за кордон. Цими знаками тавровано коней, борт, відзначувано земну посілість, вироби промислу. Більшість предметів зі заком Рюриковичів знайдено над Дніпром. Епізодично зустрічалися ці знаки й поза межами Київщини.

— Отож?...

— Отож, ясно, що цей знак, двозубець чи тризубець, що лягає в основу рисунку, іноді декорованого орнаментацією, був знаком династії, яка панувала на нашій території, а тим самим був символом могутньої Київської Імперії...

— І наша доба, що відродила цей знак?...

— Нав'язує цілком слушно до славних традицій минулого. Знак тризубця — знак влади й могутності, знак величі й гордості, знак Божого благословення, знак призначення України — панувати над просторами суходолів і моря, як за давніх часів Святослава, Володимира, Ярослава...

Професор зняв окуляри, протер їх, зложив свої записки і, немов прощаючись, із любов'ю глядів на свої черепки й бляшки — недавні знахідки в одному київському урочищі.

А Оксана, заслухана в гомін сторіч, дивилась крізь вікно в тиху далечінь, де повагом плив Дніпро і сина, рахманна ніч огортала зоряною кирею святі київські гори. Ю. К.

Член сільського ВСУМ при УОТ на стійці в таборі новиків у Пасічній

Сполох опівночі

Дощ скінчився кількома більшими краплями, що їх вітер кинув у лицє стійковому.

У темносиній темряві ночі ледве сіріли дахи дерев'яних шатер-куренів, а далі точенькою ниточкою губилася в небі щогла.

Черговий надійшов від сторони кухні й магазинів, освічуєчи собі дорогу електричною лампочкою, потягав на другий кінець доріжки між куренями, де вартував другий стійковий, а потім зник у шатрі.

Стійковий чув, як узху шелест дощу і так само нагло й свист вітру. Остався лише рівномірний шум Бистриці там під скелями, такий могутній тепер уночі, коли затих гамір тaborового життя.

Юнак уперше в таборі і вперше на нічній стійці. Довго й нетерпляче, але й з деяким третмінням ждав цієї хвилини.

Вид на Пасічну і табір

Доходила північ. Юнак перевірив свої почування і гордо посміхувся: чуя силу нести відповіальність за табір, за товариша; із темряви гірської ночі не змогла вловізнути в його серце тривога; чорні фантастичні силиєти дерев, і гранатова пітма, і таємний шепті не навівали страху.

Слухав напружену. І нагло всі інші почування зникли; лише зір перешукувати став напружену темряву і слух застосувався до крайніх меж. Перестав чути одноманітний шум ріки. Тільки там у кущах від сторони спортивного майдану чув підозрілий галас, трісніті галузі і наче кроки. Узяв свисток у зуби, стиснув палицю в руці і поволі зближався до кущів. У думці повторив гасло і відзвів. Нагло почув уже виразні кроки за куренями і відвернувся: там бігли хильцем якісь тіні. Тепер не мав сумніву. З усієї сили подув у свисток. Але в ту ж мить почув, як кілька постатьей кинулось на нього ззаду, зловили за руки й викрутіли поза плечі; якесь рамено обняло йому шию. Стійковий шарпнувся щосили, аж один із напасників полетів у мокру траву. Але інші тримали міцно. Міг лише свистати, то свистати і свистав, аж ляшціло в повітрі. Почув, як по дахах куренів поспішалося каміння, знявся гамір. Ще раз шарпнув, вирвав рамено і шукав рукою свого ножа при поясі. Та в ту хвилину задзвінів у нічну тишу дзвінкий гомін тaborового „гонгу”, залізного кола, завішеного на смереці. То черговий бив „на сполох!”.

Молодий стійковий почув, що кліщі рук напасників звільнинились, нагло вони відштовхнули його і кинулись до втечі.

У юнака закипіла кров, не думав, що напасників три або більше, вхопив ножа й кинувся у кущі. Але голос чергового велів задержатись і вернутись.

А табір стояв уже на ногах. Заблизали лампочки, як огни блудні, засіріла постать в білизні, що бігли на збирку, одягаючись по дорозі. Обозний, запинаючи пояс, уже давав накази; надбіг із своєї кімнатки командант.

„...Бо вони напали на мене ззаду і то втрьох... — жваво розказував молодий стійковий, — але я зловив би їх напевно...“ Показуав, де бачив напасників і куди побігли... Післи після другого стійкового, того, що вартував по другому боці куренів, бо й там була метушня. Але місце його було пусте; лише в мокрій землі сліди боротьби кількох осіб. Стійковий пропав...

Тихо, без гомону стояли таборовики в трилаві. Дрижали з холоду, вирвані з глибокого, теплого сну, тримали під враженням нападу, а буйні голови гарячкувались.

Команда шепотом відбувала нараду, потім притишеним голосом падали накази.

Молодий стійковий далі стояв на ватрі, чекаючи зміни. Бачив довгий ряд таборовиків на збірці, у повному виряді; готових на все, що накаже командант. Бачив, як розділено їх на три частини: дві рушили в дві сторони в погоню, третя осталася залогою в таборі.

Тоді виліз повний місяць із-за пошматованых хмар та освітив сценерію таборового майдану. Настала прекрасна ніч, повна миру й тихої величини. Заясніли мокрі дахи шатер, зарисувались круглі скелі над хвилями Бистриці. Але не чули величину миру юні таборовики. Горіли завзяттям змагу, бажанням показати відвагу, силу, бистре око...

Почалась велика гра...

* * *

Ген там під верхом, на старому зрубі під лісом, уздовж глибокого яру чатують юнаки. Бистре око в них, чуйний слух. Чи продержеться ворог?

А по узбіччю, по крутих вертепах, крадуться інші. Пантериним тихим кроком продираються крізь хащі. Там над яром чуйні чати; а по той бік, на краю лісу і зрубу — мета. Чи прокрадуться?

А в таборі гостре поготівля. Провідник залоги зорганізував оборону, наказав розвідникам простежити терен, розставив стійки. Таборова зброя — палиці й каміння — лежать на своїх місцях. Нехай хто попробує табір підійти!

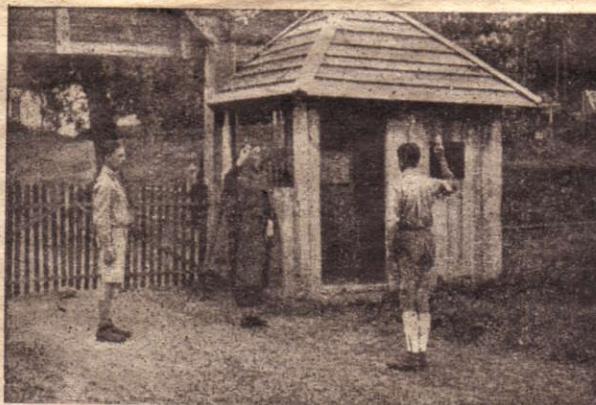
Іде велика юнацька гра...

Завтра будуть жити пригодою. Будуть хвалитись подвигами, хоробрістю, зручністю і покалічими ногами. Стійковий, що пропав був, віднайдеться в неволі у ворядників новицького табору. Признається командант, як викрадався із своєї кімнатки та підлазив під табір. І покажеться, що один вартовий, який сидів на дашку магазину, впав із нього, в льох і добре покалічив ногу... І життєрадісна участь у вправі таборового духовника...

І запишуть юнаки у книгу споминів гарну юнацьку пригоду...

Юнацький табір у Пасічній, липень, 1943.

Володимирко.

Зміна стійки в Пасічній

Вітаємо наших братів з еміграцією!

До Галичини приїхала група учениць і учнів української гімназії в Модржанах під проводом своїх учителів, щоб відвідати наші літні табори. Після короткої передишки у Львові — під проводом проф. М. Антонович, др. Я. Рудницького від'їхали до табору у Корчині; хлопці з проф. К. Заклинським до юначого табору у Косові.

В часі кількагодинного побуту у Львові симпатичні а рідкі подорожні були гостями Відділу Молоді при УЦК. Вітав їх також у себе д-р Паньківський, заступник провідника УЦК.

Бажаємо Дорогим Гостям якнайкраще провести час серед нашої Молоді та нав'язати з нею дружні з'язки!

Таборові настрої

Почесна стійка.

Крок, два, три..... ліворуч...

Крок, два, три..... праворуч...

Лопотить над головою прапор на вітрі.

Скрипить щогла, не може вдергати крилатого прапора, що в'ється, лопотить, хвильє. Синя барва летить у небо, жовта — в золото збіжжя.

Чи є що краще, як почесна стійка коло тебе, мій прапоре, синяко неба, золото збіжжя! Твоє лопотіння радісно лоскоче мої груди. Ти зриваєшся до льоту з вітром. Ти ждеш на бурю, щоб злетіти вгору й замаяти вільно над вільною землею, — вільно!

Ліворуч.... Скрипить щогла, не може вдергати твого сильного зрыву, мій крилатий.

Крок, два, три.....

Тризуб.

Чи пам'ятаєте?

Змучені до краю, голодні, добилися ми насилу перед заходом сонця на Сокіл. Зарах таки треба було рушити за харчами, бо їсти нічого, а голод не давав спокою. Переbrivши Лімницю, пішли ми в Ріклю — бойківський присілок.

— „Дай, Боже, здоров'я ти вам” — відказали нараз обос. Під „пластенкою” сіна, в тіні, сидів нерухомо бойко. Сперши на вориня, держала на шнурі корову — його жінка. Сухе її лице, зоране зморшками чоло й драний сіряк свідчили про злідні. Під хатою вигрівався лініво кіт і жмурився до сонця, що кидало червоні промені у маленькі вікна заломлюючись на запилених, вкритих павутинням шибках.

— Молока купити?.. — повторила і, глянувши недовірливо на наші „військові” однострої, не відказала нічого. Бойко уважно слухав, звернувшись якось дивно голову в нашу сторону.

— А хто ви... бо тут різні приходять?

— Не пізнаєте?

Щойно тепер, у світлі заходячих променів заясніли його прозоросині спілі очі, сині, як обрії далеких гір. Здавалось, що бачить ними все, хоч спілій, що пронизує нас наскрізь. Не вірив нам.

Кавка подав свою шапку. — „А це знаєте”?

Він витягнув руку і з питомим чуттям спілого провів по ній своїми пальцями.

— Тризуб, — викинув із себе! — Жінко, іди цяпай корову!

На Сокіл...

Земля, як вийнятий з печі хліб, пітряскала від спеки. Збіжжя горіло в сонці, що супроводило нашу маршову колону. Царювала тиша. Вітер десь заховався в холоді, а тільки польові конники сюрчали, перекликувались.

Ритм кроку тягнув нас вперед — на Сокіл.

Тяжкі наплечники давили плечі, а ремені в'їдалися, і руки терпли, долоні пічнявали й твердли.

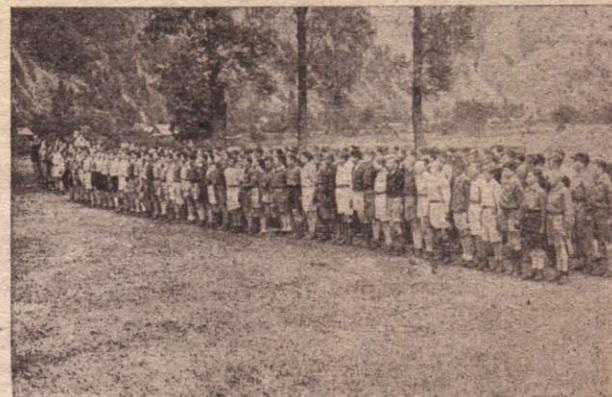
На Сокіл...

З чола спливав солений піт, заливав очі й осідав сіллю на устах. Шлях тягнувся сірим вужем під ногами, а телеграфні стовпи поволі пересувались назад.

На Сокіл...

В голові билася б'ючками об виски думка про відпочинок, вкрадалася зневіра. Білі стовпці кепкували, лініво відмірювали кілометри, а сильна воля і ритм маршової колони тягнули вперед — на Сокіл!

М-ко.

Збірка таборовиків у Пасічній

„Кедъ ми прийшла карта...“

Здається, чи справді то було вчора? Приїхали, щоб бути прикладом для молодших товаришів, щоб показати свою дисциплінованість і поставу. І маршували вулицями Самбора, а їхній рівний крок відбивався гомоном по тихих, звичайно, вулицях підгірського містечка. В молодечих очах усміхалося весняне сонце, а вслід за ними вітер розносив юлачку пісню.

Скоро покотилися гарячі дні до літа. Гарячі тим разом не сонцем і жарою, але подіями. Кожний з передових носив в кишені карту приняття до СС Дивізії Галичина, почувався вже напів вояком і чекав на покликання.

А тимчасом прийшов в калошах, з розіпнятою парасолькою липень і, як кожного літа, розцвіли таборові вогні. Найбільший у Пасічній, де гуділи два хлоп'ячі тabori. Там було найбільше руху та життя і туди потягли наші майбутні вояки. Бо вони вважали обов'язком віддати останні тижні своєї свободи молодим товаришам. Вони хотіли впоїти в серця своїх таборовиків ідеї і почування, які для них самих були святыми.

В розгарі праці й таборового гамору прийшло покликання ставитись 17 липня у Львові. Треба було розпочате діло передавати іншим.

Востаннє таборова збірка, востаннє понісся вгору дружній спів:

„Не зломило своїх присяг,
Веде нас гордо вільний шлях
До щастя, слави і свободи,
До щастя, слави і свободи...“

„До сво-бо-ди...“ — неслось понад куренями в ліси. Ще раз сильне, юнацьке „Сильно, Красно, Обережно, Бистро“ — і відійшли. Їх в дорогу проводжали сотки пар близкучих очей таборовиків. А в очах тих були жаль і заздрість. Жаль, що втратили найкращих провідників і заздрість, що вони не можуть відходити разом.

Мала, привітна заля з чепурно прибраними столиками, усюди квіти, навіть на суконьках дівчат, що раз-у-раз вибігають з повними руками посуди. Горячкові руки й багато крику. Сьогодні пращають вони „своїх“ хлопців-товаришів. Хочуть, щоб все було якнайкраще, щоб не скоро затерлися в пам'яті ті спільні хвилини.

Ось вони вже прийшли. Стали рівною лавою напроти себе і відрядлені слухали востаннє промови керманиця, що

від'їздив з ними на вишкіл. Передавали розпочату працю в енергійні руки дівчат, бажали успіхів у проведенні літніх тaborів, у вишколі молодших товаришів. А дівчата бажали їм одного — щастя у воєнному ділі! І кожному зі стрункої лави припинали на грудях медальки, щоб цей хоронив їх у небезпеці.

А там розсипалися при столиках де хто і з ким хотів. Полялася пісня. Затягали вже справді по-рекрутські, а співали все; таборові, гуцульські, вояцькі пісні, кожний стіл для себе.

Ось там „гуцули“, що ще не забули косівського табору „зазвікали“:

„А я туло мандибурку
Гірко пропулькаю,
На полици й вареници й
Но си й позираю...“

закінчення десь зникало, більше говорене, як співане, аж останнє слово викрикали, як справжні легіні на полонині.

А другий стіл вже перебивав їм навмисне голосним, крикливим:

„Голуб на черешні,
Голубка на вишні,
Ой, скажи, дівчино,
Що маєш на мі-слі...“

А десь з кутка знову інше:

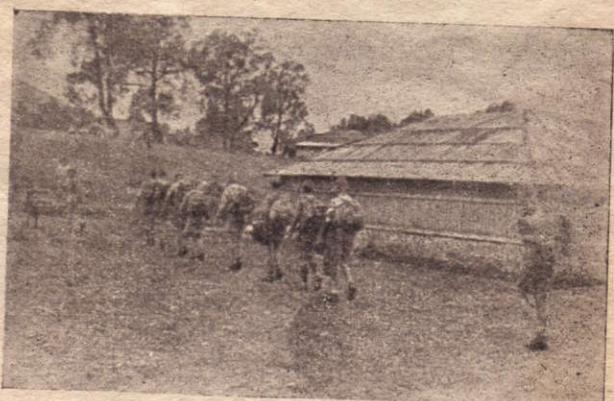
„Чи ви, хлопці, спали,
Чи ви в карти грали...“

Переливалася пісня наввипередки зі сміхом. Навіть не зчулися, як пора було відходити. Дівчата знімали квіти зі столів і затикали їм за блузи. Ще стискали собі руки з надією „зівіти побачимося“! Ішли гурмою закосичені червоними гвоздиками, хтось грав на гармонії, а інші помагали співом та свистом.

Ми стояли на самому крайчику хідника і раз-у-раз перехилялися туди, де мали з'явитися вони. В наших руках тріпалися різникольорові пахучі горошки.

Десь здалеку чути було музику. Товпа захиталася. Ідуть... Ідуть... І враз були оплесків і крики, що вже не вмовкали. Повз нас проходили вояцьким маршом рівні ряди від'їжджаючих СС-ів. Тут і там усміхалися до нас знайомі обличчя, але горошки в наших руках ще чекали. Ми зазирали, де між сірою масою звичайного вбрання засвітять так добре знані зелені, полинялі, від сонця таборові однострої. Вже є. Ось вони. „Наши ідуть“ — „Наши!“ — кричимо мік собою, хоча кожна з нас вже їх помітила. Але щось розсаджує серце і хвиля захоплення загортав і нас. Деся в глибині очей щось непотрібно пече, а в горлі стає сухо. Торошки сипляться, як різникольорові метелики на проходячі ряди, одні зачіплюються настирливо на блузах, а інші стеляться їм під ноги. А ми гордо дивимося їм услід. Ця найкраща сотня — це наші хлопці, це наші львівські діти!

На станції море людей, пополуднева спека і гомін тисячі голосів несеться вгору.

Ще раз зібралися при вікнах вагону. Пови-
стромлювали голови одні понад других, щоб пе-
рекрикуватися ще з нами. Вони вже всі трохи
втомлені й, здається, хотіли б від'їхати, щоб скін-
чилася та метушня. Але все ж усміхаються до нас
в руках міцно тримають прив'язі вже трохи квіти,
а час від часу затягають пісню.

Момент від'їзду наближається. Ми знаємо
про те, так як і вони. Хотілося б ще багато ска-
зати, але уста мовчать. Свисток, метушня і поїзд
поволі рушає. Вони рівно кричать тричі: „СКОБ”,
а ми біжимо ще за їхнім вагоном. „А щаслива
вам до-ро-га-а!” Довгий чорний вуж зникає за
закрутом. Від'їхали. Плинемо з товпою в сторону
міста. Стільки людей довкруги, а таку дивну від-
чуваємо пустку. Тепер щойно напливав та все,
що не сказали там при вагоні. Чому не крикнули
ще раз їм, щоб назавжди були передовими!

Не треба було. Ось перед нами перший дов-
гий лист із вишколу. Пишуть нам про те, що їм
добре, вдоволені, і мають багато цікавої праці.

І пишуть як багато допомагає тaborовий ви-
шкіл, як кожній з хлопців, що хоча раз був на
тaborі розуміє вимоги військового життя.

Значить ми не завелися!

З нашої Батьківщини

Фот. В. Проно:

На Гуцульщині

Невпинний мандрівник і дослідник ...

У самому серці Азії, там, де починається „покрівля світу” — Памір, простягається ланцюг гір Сель-Тау. Отам лежить найбільший льодовик світу (очевидно, не враховуючи підігнувних просторів Арктики та Антарктиди, які майже в цілості вкриті льодом) — льодовик Федченка. В порівнянні з цією величезною льодом закутою рікою (довжина 77 км, ширина 2—4 км, спад униз на майже 1000 м) — альпейські Глечери — лиш карлики.

Звідкіль взялася на Памірі українська назва? Хто ж був оцей Федченко? — такі питання насуваються мимохіт на саму загадку про льодовик. Федченко — це великий мандрівник та славетний природник. Його українське прізвище вказує на українське походження. Та лише на походження... Бо він, вирісши і вихованський у російському середовищі, писав по-російськи і злагатив чужу науку. Така вже, мабуть невідрадна доля деяких народів, що їх найкращі сини стають „культурним погноєм” у чужих... (Згадати б, крім нашого „земляка” Короленка, словаика Петефі, що став великим мадярським поетом!).

О. Дмоховський:

„Смерть Велита”

Олексій Федченко родився 7 лютого 1844 р. в Іркутську на Сибірі в сім'ї шукача золота. Предки його походили з України. Батько його Павло доробився був чималого майна, і поволі забував про своє варнацьке¹ походження, якби не банкрутство, якого він не видержав і помер. Малий Олексій виховувався спочатку дома, а потім в іркутській гімназії. Маті спрoudувала останнє, щоб син міг закінчити гімназію, а 1860 р. переселилась у Москву. Тут Олексій вступив на фізико-математичний факультет московського університету і зекінчив його 1864 р., у віці 19 рік. Федченко не обмежився лише до ботаніки, яку вибрал за свою спеціальність; збираючи рослини до гербарія в околицях Москви, стає співзасновником „Т-ва любителів природи” (1863) і займається ще зоологією, антропологією, географією та геологією. „Т-во любителів природи” розрослося; створилися спеціальні наукові комісії та підкомісії. Федченко стає на чолі однієї з них (ентомологіч-

ної) і їде в московську область збирати та означувати комахи. Вже після цієї першої експедиції може похвалитися неабиякими успіхами. 1867 р. виходить його наукова робота „Список двокрилих московської учибої округи”, якою здобуває славу вченого. Московський університет закликає його на посаду помічника інспектора студентів, але молодий учений, оженившись з дочкою проф. Армфельда, Ольгою Александрівною, виїжджає до Гельсінфорсу (Фінляндія) Штокгольму (Швеція), де проводить роботу над антропологічними помірами черепів Фінів і збиранням... комах. Однаке він довго не задержався в Скандинавії. Щоб іще більше підготуватися до самостійної наукової праці, іде 1868 через Віденський до Неаполя до проф. Ляйкарта. Попрацювавши ще рік над природничими науками, Федченко вертався до Росії і відбуває першу велику подорож до Туркестану. Тодішній Туркестан зображеній був на картах білою плямою (так як сьогодні Антарктида або Арктика). Треба було багато попрацювати, щоб пізнати його рельєф, фавну і фільору, клімат та геологію, не говорячи вже про історію та етнографію. Свою наукову роботу почав Федченко від долини річки Зеравшана. За вісім місяців праці, враз з дружиною Ольгою та старшиною оренбурзьких козаків Скорняковим, зібрав він велику силу матеріалів. 1870 р. прилучився наш земляк до Іскандеркульської експедиції ген. Абрамова і з нею досліджував джерела Зеравшана та озера Іскандер-Куль („озеро Олександра” на урало-алтайських мовах). В тому ж часі досліджував причини досить неприємної недуги — рішти, що грасувала серед узбеків. Отож Федченко довів, що цю недугу викликує паразит — струнець мединський (*Filaria medinensis*), який вверчується в підшкірну тканину та викликує прирік болі. Він написав наукову та популярну розвідку про рішту; особливо ця остання в узбецькому перекладі Ібраїмова причинилася до поборювання її серед узбеків (сартів). Побувавши коротко в новоприлучених бекствах Фаран і Магія, він повернув на зиму 1870 р. до Ташкенту, де заснував „Т-во любителів природи” і став його невідмінним секретарем. Весною 1871 р. вирушив в пустиню Кизил Кум („Червоний пісок”), а влітку (коли через спеку годі було щонебудь робити) з дружиною Ольгою, перекладачем Нур-Екіпом та 8 джісітами поїхав у самостійне ще тоді Коканське ханство. Відвідавши хана Кокану Худай-Яра, Федченко подався на південь до льодовика Шуровського, а пізніше на схід і, як перший європеєць, перейшов провалля Терекдаван, прямуючи до річки Кизил-Су („Червона вода”). З долини цієї річки простягався чудовий вид на Алай та Залайські гори. Федченко завважив на овиді гарний піраміdalnyй верх, і тому що він не мав жадної назви, назвав його в честь ген.-губ. Туркестану фон Кавфмана — Піком Кавфмана (7000 м). За Алаєм простягалася уже „покрівля” світу, Памір, де ще не стала нога жадного європеєця. Хоч як мріяв Федченко здобути верхи Паміра, проте годі було: настутила осінь; про подорож під зиму не було мови. Федченко завернув до Ташкенту, з думкою, що поверне сюди нарік... З величезним географічно-природничим матеріалом поїхав учений до Москви, де його впорядкували „туркестанський відділ політехнічної виставки”. 1872 поїхав він за кордон. Бував в Ляйкарі, у проф. Ляйкарта, Гайдельбергі та в Люцерні (Швейцарія). У Швейцарії мандрував по льодовиках Альп, щоб привезти та заправитися до майбутньої памірської експедиції. Але 15 вересня 1873 р., коли він вийшов з французького містечка Chamonix (Шамоні) на льодовик Col du Géant, зірвалася буря і скинула невтомного молодого (29 літ!) дослідника у прірву...

Наш короткий життєпис далеко не вичерпує всього, що зробив Федченко за 10 літ наукової праці. Досить глянути хочби на один з його творів, напр. „Подорож до Туркестану”, а тоді постать ученої і довершена праця стане ще ясніше перед очима. Там кожна рослинка, кожен жучок чи бджола описані дуже докладно. Чимало рослин та тварин, відкритих Федченком уперше, має крім своєї родової латинської назви ще додаток *Fedtschenkoi* (напр. *Primula Fedtschenkoi* — первоцвіт Федченка, *Bombus Fedtschenkoi* — Чмелік Ф. — і т. д.). Великі заслуги поклала також його дружина Ольга. Цеж вона, заступаючи сьогоднішній фотоапарат, зрисовувала краєвиди та рослини.

На англіканському кладовищі французького містечка Шамоні стоїть похилений хрест... Коли придивитися більше, з-під моху піznати ще сьогодні колись позолочений напис: „Федченко”. Прізвище бренить гарно і мелодійно. (Так і згадується Шевченко, Лисенко). Та зараз згадуються „земляки” — Короленки — і мелодія тратить свій перший час...

В. Іваненко

¹ варнак — на мові сибірян — засланець.

Холм - місто князя Данила

Поїзд сповільнює біг. Перед вікнами вагона невелика гора з білою плямою посередині — копалінею крейди. За кілька хвилин із-за гори виринають вежі холмського собору. Ще хвилина — і перед очима розгортається чудова панорама святої Данилової гори. Білі мури катедри, оточені вінком зелени на тлі блакитного неба, виглядають наче фата мортана на безлюдній пустині.

Старий, майже єдиний свідок нашого минулого міг би багато дечого розповісти про світлі часи своєї слави і могутності, про тяжкі літа неволі й поневіряння, якого не щадила йому гірка доля.

Не сподівався його творець і можний протектор, князь Данило, що такий тернистий шлях доведеться перейти сорборів і його місту, що не одну часу горя доведеться в своїх діях випити його улюбленному Холмові. Не такої долі хотів він йому, коли під час погоні за туром у темній гущі Побужжя, — як каже стара легенда, — зродилася у нього думка збудування міста.

Та й гарне ж місце вибрал собі князь на свою столицю. З гірки, від якої пішла назва міста (холм — себто гора), видно увесі Холм, як на долоні. Тут були побудовані Данилом укріплення, які виявилися такими міцними, що витримали татарську навалу 1240 року.

Рівночасно стала тут одна з найкращих будівель князівської доби — церква Івана Золотоустого, про яку літопис розповідає, що мала вона 4 склепіння, які спиралися на чотирьох колонах, закінчених людськими головами, вирізбленими якимсь мистцем. Чудові образи церкви, прикрашені дорогоцінними каменями та золотими пацьорками, привіз Данило з Києва й Овруча.

Згодом побудовано в місті ще церкви — св. Трійці, св. Кузьми і Дем'яна та собор Богородиці.

Страшна пожежа, яка навістила Холм в 1259 році, зробила в місті величезне спустощення. Тоді згоріла найкраща церква св. Івана Золотоустого.

Князь Данило скоро відбудував місто. Особливо гарно відновив катедральну церкву Богородиці. В Іпатському літописі згадується, що величчю і красою не поступалася вона іншим, давнішим, церквам. Перед царськими дверима містились вирізблени з червоного мармуру голови змій, а хрестильниця була точена в дереві та позолочена.

Не менш пишно були уладжені також княжі палати.

До наших часів, на жаль, не доховались навіть останки колишніх багатих будівель. Один холмський собор Богородиці, та й то в дуже зміненому вигляді, репрезентує князівську добу. Друга пожежа, яка навістила Холм у 1473 році, знищила місто майже до тла. Після того Холм уже не міг дійти до такого значення, яке мав за князя Данила.

Призначивши Холм на столицю свого князівства, Данило переселився сюди з усім своїм двором — печатником, стольником, дворським, суддями та воєводами. Нову столицю відбудували визначні особи, посли від різних народів, купці з далеких країн.

В місті почали селитися ремісники — сідельники, лучники, тульники, майстри від обробки заліза, міді і срібла.

Маючи вигідне географічне положення на перехресті шляхів, що йшли з Волині в Польщу та з півночі через Берестя до Львова, Холм став скоро важливим торговельним центром, який вів оживлену торгівлю зі східними українськими землями, Польщею та балтійськими країнами.

Велике число церков та перенесення єпископської столиці з Угрівська до Холма зробило з нього осередок церковного і культурного життя, що розвивалося навіть пізніше, не зважаючи на несприятливі умови, після смерті Романовичів.

Тепер не стало вже тій величині, того близку, що мав Холм за князюванням свого володаря Данила, який так дуже полюбив свою нову столицю, що наказав себе і свою родину похласти на вічний спочинок у церкві Богородиці.

Після смерті кн. Данила настали неспокійні і тяжкі часи, аж в році 1481 Холм дістався під владу Польщі.

Часи Хмельницького піднесли дух холмських українців, а Великий Богдан після здобуття Замостя казав:

„За границю воювати не піду, бо досить мені простору, достатку й пожитку в землі і князівстві моєму по Львів, Холм і Галич”.

Від 16. до 18. ст. Холм вів невпинну боротьбу з насильною польонізацією.

Коли в 1812 році Холмщина підпала під владу Росії,

місто переживало впродовж цілого століття насильне обмосковлювання та навертання унітів на православну віру. Однак холмщани трималися завзято віри своїх батьків, а не маючи змоги визнавати унію, дуже багато воліло прийняти римо-католицьку віру. Таким чином велика частина холмщан опинилася під впливом польських ксьондзів та почала винародовуватись.

Дійшло до того, що українці забували давні звичаї, цурались рідної мови. Щоб почути українське слово в Холмі, треба було піти десь на кінець міста або до "сусіднього села — та й то не завжди вдалось. Так була спольщена давня столиця князя Данила.

Та голос землі виявився сильнішим над усе. Нині Холм змінює своє обличчя. Заграла в нім кров прадідів і вчораши „ поляки" з українськими прізвищами вертаються, як блудні сини, до свого народу.

Вулиці міста гомонять українською мовою. Саме оце проходять учні української гімназії, розмовляючи весело рідною мовою. З якою насолодою вони тепер вивчають історію, літературу, культуру свого народу! Це ж усе таке рідне, тепле, своє. Все нове — до цього часу незнане, бо більшість учнів розпочала своє навчання в польських школах.

А оце йдуть додому учні українських професійних шкіл — технічної та ремісничої — також свідомі своєї національної принадлежності.

Холм — колишня княжа столиця — переніс мужньо всілякі знущання з його славного минулого і знов перейняв роля провідника культурного й економічного життя свого Забужжя.

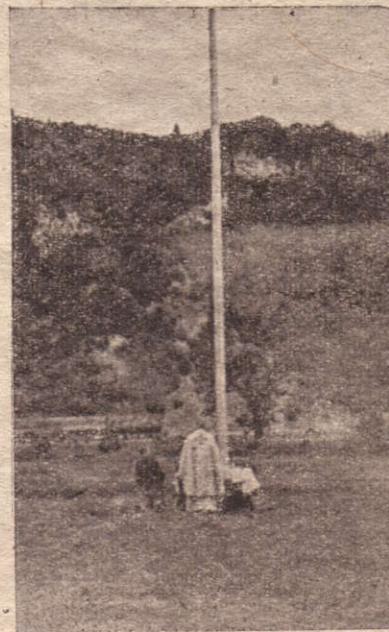
Свята Данилова гора одержала знов свої права гостити у себе свого рідного владику. В старих мурах княжого собору знов чується українське слово. Свята Гора пробудилась від вікового сну і шле радісно проміння Божого слова в рідній мові на всі сторони нашої многострадальної Холмщини.

Віджили традиції давніх віків. Заснована уніятським владельцем Методієм Терлецьким висока школа в Холмі — академія з грецькою і латинською мовами — знайшла своє продовження в Холмській Духовній Семінарії, відкритій нинішнім українським православним владельцем, архієпископом Іларіоном в 1942 році.

Проходячи вулицями княжого міста, стрічаємо вивіски в українській мові різних культурних і економічних установ. Працюють тут УДК, просвітні товариства, преса, театр, професійні об'єднання. Економічне життя репрезентує Окружний Союз Українських Кооператив. Немало теж засновано приватних українських підприємств.

Холм повертається до традиції. Пригадав давні часи своєї величині і слави. Пнеться вгору, щоб надробити утрачений час та стати знову пишною столицею чудової Холмської землі.

Юхим Теребуха

Служба Божа у тaborі в Пасічній

Ліки під ногами!

(Думки над книжкою*)

Наш визначний поет, прозаїк, публіцист, а водночас знаний фахівець — автор багатьох праць в ділянці лікування рослинами, дає нам цим разом ще одну цікаву книжечку про рослинне лікування. Книжечка дійсно цікава, хоч молодим, здавалося б, не потрібно ніякого лікування, — однак не в тому суть справи. Автор виходить з тих тяжких часів, коли в 1919 року оточена ворогами українська армія вимирала з браку ліків і не було їх нам звідкіля узяти. Тисячі вартісних людей вмирали, хоча в дійсності ми мали „ліки під ногами”, ми мали рослини, які дуже добре могли заступити в багатьох випадках фабричні ліки. Найкультурніші народи, а передовісім їх фахівці в цій ділянці, постійно досліджують зела, і намагаються рідними рослинами заступити заморські сирівці. Спеціально великі осяги в цій ділянці мають французи, хоч саме лікування рослинами своїми традиціями сягає передісторичних часів. Штучні, фабричні ліки та їх масова продукція — це водночас перемога буржуазно-капіталістичної класів, тому що ця продукція давала власникам фабрик величезні прибутки, а одночасно зробила ліки доступними лише найзаможнішим, тим самим перекреслила властиве завдання лікування — помогти людині в терпінні, біді, хворобі. Щойно велика війна 1914—1918 знову викликала зворот до лікування рослинами. Українські традиції в зелолікуванні досить давні, хоч би згадати спостереження Геродота з 2500 років тому про плекання рослин в Україні. Крім того, мали ми і досить багато українських дослідників-науковців у цій важливій ділянці. Автор вказує і на те, що за пізнанням рослинних ліків говорить не лише бажання помогти своїм людям, але й прагнення пізнані лішче обличчя свого краю в цілості. Лікарів не досить тзв. „університетської мудрості” з обмеженою, готовою фабричною рецептурою, лікар мусить оборонятися та зберігати фізичне здоров'я — під тягарем відповідальності; мусить звертатися до всіх способів рятування здоров'я. Український лікар мусить здати собі справу, що ми не в силі дозволити собі на імпорт дорогих чужинецьких „спеціфіків” і мусить старатися головно тепер, під час війни, — бути самодостатнім, тим більше що багаті люди у нас — не масове явище. Такі були б „думки над розгорнутою книжкою”, як бачимо, різні — медичні, економічні, історичні. Автор ділить книжку на три частини. В перших — вступних увагах обговорює погляди на лікування рослинами — давні та модерні. В другій частині говорить про домашнє лікування, сушення й збирання рослин, домашню аптечку та дає вказівки до лікування рослинами різних недуг, напр. болів шлунку, серця, печінки і т. д. Врешті в останній частині дає автор практичні вказівки про амбуля-

Стійка біля табору

торне лікування рослинами, накреслює схему організації співпраці з околицею та аптекою. На самому кінці обговорено 114 рослин та їх лікувальне застосування і врешті подано латинсько-український словник рослин. Молоді, що реально думає про пекучі проблеми народного здоров'я та господарської самодостатності своєї країни, цю книжку гаряче поручаю.

Б. Ма-к

*) Др. Юрій Липа: Ліки під ногами. Українське видавництво, 1943, ст. 111.

Командантові штані

Д-р Г. стояв у темній комірці над відкритим плетеним кошем і усміхався замріяно. Ось він після кількох літ скильщини, тюрем, утеч, зліднів і туги — знову іде в табір за команданта. Гладив рукою стару, полинялу пластову сорочку, ще зі слідами відзнак. Мимохіть підняв її і понюхав: пригадав, що вона все так пахла димом мандрівницької ватри... Став вибирати з коша предмети виряду. Інаго — його очі здивовано глянули на малі сірі хлоп'ячі штанята. На мить прибігли образи — спомини з давніх літ. Д-р Г., командант юнацького табору, побачив себе в цих штанях...

Мале містечко над Бугом; весна 1919 року, така чудова, чи не найкраща...

У Львові поляки. Г. не може вернутись додому. Вже півроку віддягній від своїх, живе у тіткі. З ним Ромко, його одноліток, а в обох по десять літ. Так добре пам'ятає листопад і ті прекрасні дні, як вулицями йшло рідне військо, як пра-пори маяли жовто-блакитні. І така подія...

Недалеко їх дому, під великим будинком військової команди, край вулиці, стояла велика купа рівно складеного каміння. Воно призначене на поправу дороги. І от він і Ромко стояли на тій купі й кидали камінням у телеграфний стовп по той бік вулиці. Так з хлоп'ячої пустоти і на пробу, хто крізь поцілув. Як добре це пам'ятає д-р Г.: він зігнувся саме по новий камінь і вибирав добрий до мету. В ту ж мить почув щось за собою, але не встиг оглянутися. Лиш біль почув „там, де ноги виростають”, а як підскочив, то побачив, що за ними стоїть вояк, свій український вояк, лівою держить Ромка за обшивку, а правою з товстенным буком замахується вдруге на нього. Г. скочив уперед, але ще засягнув його бучок і запекло чимало.

„Ой, ой”, — кричав Ромко, збраючи тепер свою пайку.

— „Дам же я тобі ойкати!” — сердито кричав воян, — „гультіпаки одні, захотілось кидати в телеграфні сполучення”.

Якося вирвався Ромко, і обидва вони кинулись утікати. Аж як добігли до свого закутка в городі, почули, що бук лишив болючу пам'ятку. А до того штани д-ра Г. в цілу ширину тріснули від удару. Оці штани держав тепер у руках; на них виразний слід події — велика латка.

І пам'ятає д-р Г.: два-три дні після цього військова команда евакувалась. Падали гранати на містечко, тітка ходила заплакана по хаті. Скінчилися гарні, чудові дні волі.

Пішли на схід воїни наші; пішов і той з буком. Але не один день, ще чули обидва хлопці на своїй шкірі його господинця.

І остались оці малі полатані штанці, що не дозволяють забути...

Стільки літ, стільки подій, а вони збереглися. Стануть талізманом.

І поважний д-р Г., командант юнацького табору, почув, що в нього в оці слізоза...

О. Крю

Зустріч на „Кармен-Сільви”

Коли з-під капітанового мостика „Кармен-Сільви” за-дзвінів дзвін на зміну служби, Петро — майже не чекаючи свого наступника при машині, побіг у кабіну, швидко вмів руки, хлюпнув водою на спінніле лицє й побіг крутими східцями вгору. Хоч оце починав другий рік важкої праці під палубою, не зумів звикнути до густого повітря, насиченого запахом олію, до стукоту машин, до тісноти. Тікав на світ, здержуючи відіхи, щоб не втягнути ще гидрікіших запахів, що в цей гарячий час добувалися із корабельної кухні.

Позаду корабля гинули на обрію стрункі мінарети святої Софії, Ахмета й Солеймана. „Кармен-Сільва” легко коливалася, випливаючи з вузької Босфорської протоки в тихе, гладеньке Мармарське море. „Кармен-Сільва” — це був старий румунський корабель, містоти з п'ятнадцять тисяч тон, що постійно відвивав рейс із вантажем по портах Леванту. Інколи він возив жидівських емігрантів у Палестину; тоді на споді корабля, нижче дзеркала моря, де звичайно йшов вантаж, — будували з дощок окремі кабіни, невигідні, брудні. Але на горішньому поверсі й на двох поверхах над палубою були й розкішні, одно- або двоособові кабіни для вибраних гостей, що, користуючись окружним рейсом „Кармен-Сільви”, робили прогулянки по портах Туреччини, Греції, Італії, Крети, Єгипту чи Палестини. Так було й цим разом.

На руфі корабля, над входом до кабін для матросів, вище від головного покладу, лежала мала палуба для прислуги, вільної від праці. Туди прямував Петро. На тій палубі були лише дві особи. В одному куті, спершись на релінг, сидів старий, худорлявий швед, корабельний стюард Ерік. Перед ним, — плечима до Петра, стояв високий мужчина, в елегантному білому вбранні, очевидчаки, пасажир. Петро не любив Еріка, як не любив і інших поневільних товаришів долі. Але Ерік був єдиний на „Кармен-Сільви”, що не боявся Петра, бо інші найрадше сходили з дороги, коли він ішов своїм повільним кроком; не мали вони довірія до його кремезної постаті й товстих, точених м'язів, що нервово гуляли під осмаленою шкірою його нагих рамен. Не один лежав, бувало, на дошках, повалений без будь-якої причини кулаком Петрової правої. Лише Ерік не боявся, не обходив його здалеку, говорив до нього свободіно, жартував навіть. Мабуть, була в його старому серці іскорка симпатії для похмуреного відлюдка-велетня. І Петро — сам не знаєчи, чому — ніколи не відважився кинути йому в лицє грубу літку або підняти на нього кулака.

Коли Петро став на палубі, незнайомий звільна обернувся. В тут мить Петро здригнувся: це був Тома Крат, його найбільший ворог. Так, це він, той, що завдяки йому Петро тепер заялозений матрос на „Кармен-Сільви”. Чи справді завдяки йому? В глибині душі Петро знов, що сам він виною в тому, що скотився на дно життя і на дно цього проклятого корабля. Нагло — фільм славних днів став перед очима... Ось він — сходяча зірка європейських боксерських рінгів, іде від змагань до змагань, все з новою перемогою,

Курені — шатра в Пасічній

з новою словою. Його славні „серпи” лівою, його страшні „прямі”... Світла рефлекторів, тисячі захоплених прихильників... нокавт за нокавтом. Вже мистецтво краю за ним і мистецтво середутої Европи, тепер півфінал європейського... Вкінці — гідний противник, менш кремезний, може, менш сильний, але швидкий, як блискавка, і твердий на шалені удари. Це Тома Крат. Так добре Петро пам'ятає... Три перші невирішенні рунди, четверта, п'ята — перемога Томи на точки і щораз то значніша його перевага... Ще більш у шостій. Саме добігає вона кінця, ось-ось гонг, Тома Крат все атакує. І тоді люту пориває Петра і шалена, звіряча воля перемоги затемнє розум. Б'є в шлунок, раз і другий, б'є в нирки. Суддя остерігає... арена кричить, десь свистки. Тома Крат хилиться додолу, але встає й атакує. Тоді Петро знову б'є в недозволений спосіб. Рінговий суддя кидається між змагунів... гонг... Петро здискваліфікований за нечесну гру, а Томі відкритий шлях до мистецтва. Петрові заборонили впродовж року стартувати. Він заховався від людей, прибитий ганьбою, зломаний втратою шансу. Ненависть до себе — заступає ненавистю до Томи, його переможця. Мандрує до шинку і при зарці мріє про пімсту над Томою. Потім скитальчина, голод, а там — служба на кораблях під різними пропорами світу. Вже майже два роки він в гарячому сумерку під палубою. І майже два роки бореться зі спогадами давніх днів; дарма намагається втопити їх у румі, приголомшити враженими все нових авантюристів і бійок по тавернах і гаванях усієї землі, хоче замазати їх прокльонами і грубою лайкою. Женутися за ним спомини і женеться він за мріями... А між ними все ще темна мрія про пімсту...

І ось Тома Крат, мистець Европи, стояв перед ним. Стояв високий, стрункий, елегантний, такий чистий — і усміхався до Петра. Але той бачив у цьому усміху зневагу до себе, до свого поганого вбрання, до бруду, що не дарється змити, до своєї долі. Закипів. Двома кроками скочив на палубу і став перед самим Томою.

— Тома Крат, вам чого тут? Закортіло кулака? Але такого твердого, не в м'якій рукавиці! — і він махнув кулаком Томі перед носом.

Старий Ерік зірвався. „Гей, Піер, ти збожеволів?” Правда, пасажирам не вільно було заходити на цю палубу матросів. Однаке сто раз більша провінна віднестись матросові зневажливо до гостя. Але Тома Крат відсунув Еріка рукою і поволі став скидати білий сюртук. — „Подержіть” — сказав Ерікові.

Старий стюард збліл. Знав добре ведмежу силу й боксерське вміння Петра, а той другий — такий значно стрункіший, тендітніший... Не почув він відомого прізвища в устах Петра. Та ніколи було думати. Петро кинувся вже на противника. В першій хвиліні обидва зчепились, наче атлети, але зараз же розскочились і стрінулись із кулаками.

Довкруги було знову безкрай Мармарське море, ясне-ясне, як ні одно інше. Веселі дельфіни великою чередою плигали по хвілях і пливли навипередки з кораблем. Пасажири зібралися на дъзобі, придивляючись до прегарного видовища.

А на руфі, на малій палубі, що, наче боксерський рінг, здіймалася над головною палубою, ішла дика боротьба Петра з Томою. Залізні кулаки, не хоронені рукавицями, лизали криваві знаки. Петрів „серп” і славна колись „пряма” не раз і не двічі потрапила в лицє Томи. Петро за ці два ро-

Таборовий лікар після обіду

ки розрісся, набрав ваги. Тома відчув це зразу. Але не було вже тієї пружності, не було бистроти й координації рухів, що колись. Тома знайшов раз і другий лиш на мить відкрите тіло противника і вже післав туди шалений удар. Обидва падали і вставали, обом текла кров з носа й уст. Але пірвав їх запал змагань. Щораз дикіше наступав Петро, не зважаючи на закони боротьби; забув про них за роки, повні притягувальних бійок, нераз на смерть і життя. А зате навчався підлого підступу, зрадницьких способів. Важкий свист добувався разом з віддихом у противників, ніякий гонг не перевивав бою для відпочинку. Петро шалів. Колав, підкладав противникові ногу, бив, куди попало. Не чув Ерікових накликів, не бачив зрадливого погляду Томи. Бачив лише ворога, бачив його шию і шукав нагоди, щоб скопити її могутніми пальцями. Але Тома випрямленою лівою держав його здялку. Щораз більше почала панувати рутуна й техніка мистеця над неопанованним способом боротьби Петра. Щораз частіше летіли Петрові удари в порожню, а Томові в різni місця його тіла.

І враз — Томів блискавичний прямий поціл правою в яму серця і майже рівночасно другий, лівою, в бороду кинули Петра на дошки.

Півпритомний упав. Через шпарки напухлих очей бачив ненависного противника. Знав, що оце нагода для Томи, якої і він сам шукав, нагода остаточно викінчити, розчавити, знівечити ворога. Рештками притомності Петро ждав, коли кинеться на цього противника; як крізь мякоть, бачив його постать на тлі неба. Але чому вона не наближається? Чому відступає в другий кут і спирається на релінг, як на шнурі боксерського рінгу? Десять у підвідомості майнуло, що це ж вимагає того закон змагань... І побачив Петро, як Ерік, пірваний гарячкою боротьби, прискочив і став над ним — наче рівногий суддя — голосно рахувати: раз... два... три... чотири...

Примкнув болячі, кров'ю набіглі очі. Чув лише голосне числення Еріка. Знав, що там, в другому куті, стоїть його смертельний ворог і противник, що не користується підлою нагодою, що не кидається на безборонного, бо держиться законів, які він, Петро, давно потоптає, — законів чесної гри. І нагло відчув глибоко боляче свою підлу поведінку, зрозумів цілу гідь свого упадку, як людини й змагуна.

Ерік рахував: — секунда за секундою — все ближче до десяти, до вирішного „авт“. А в той час в Петровому мізку боролась людина за людську гідність. І водночас, як програвав Петро свою боротьбу, перемагала в ньому людина. Чув, що близько „десять“, міг ще зірватись до боротьби, та боявся, що розвітється принадний чар образів. Відчув наче криайду для себе, що Тома, з яким він так підло боровся, і старий Ерік, що знав його гідке життя, — поставились до цього як до справжнього, чесного змагуна. Голос Еріка, що засуджував його на поразку, задзвінів йому як визволення.

Тома Крат обтер хустиною кров з лиця, узяв свій сюртук і пішов; за ним потяг старий Ерік. Петро чув їхні кроки і відчув погорду в їхніх лицах. Але йому було це байдуже. Залишився сам лежма на палубі і снував мрії; мрії, що від них тепер не мусітиме втікати.

„Кармен-Сільва“ йшла швидкою ходою на південний захід, біля неї весело гралися дельфіни, плигали понад ясні хвилі. Сонце, що вже хилилося на обрій, барвило золотом пінистий спід корабля.

Петро лежав опухлий, покривавлений і дивився в небо. Бачив себе на рінгу в славному бою у світлі рефлекторів, чув голосне захоплення глядачів, признання за лицарське змагання. Знав тепер, що це дійсність, яка прийде. І вперше від довгого часу Петро щасливо усміхнувся.

Володимирико.

З добрих таборових часів

К. Треліс

ВОРОНИЙ

Що — утомився, мій друже єдиний,
Чи вже набрид тобі шлях цей курній?
— Ні, мій господарю, маю ще сили,
Я не втомився, — сказав вороний.

— Чом же утихи удари копита,
Вже не змагаєшся з вітром в стіпу?
— Вгледів я поле — трупами вкрите.
Хід я утишив, щоб вилить журбу.

Зняв з голови козак шапку кудлату,
Встав з вороного, поглянув в байрак.
Біль той словами не переказати,
Біль, який мав український козак.

Довго стояв він з конем перед поля.
Кров закипала, зблільшувавсь гнів.
Ні, не пропала козацька доля.
Крикнув козак і в сідло знову сів.

Ну, щирий друже, неси без вагання!
Ще не ступилася шабля моя.
Ще не закінчилось наше змагання,
Сила вітчизни у серці буя.

І полетів вороний, ніби сокіл,
Ціль козака й вороного — одна.
Вже не лякає коня степ цей широкий.
Знав він свій лет, — дорога ясна!

Петро Лемішко

ПІСНЯ МОЛОДИХ.

Ми духом сильні, молоді,
У нас серця, — як камінь,
Зросли ми в смілій боротьбі,
Гартовані боями!

Вперед, вперед ідемо ми
Міцним, сталевим кроком
Козацтва вільного сини,
Рвучкі і небоокі!

Хай захлинається в журбі
Старе, всіма віджите,
У впертій праці, боротьбі
Ми йдем нове творити!

Вперед, вперед ідемо ми
Міцним, сталевим кроком
Козацтва вільного сини,
Рвучкі і небоокі!

Відходьте всі, хто за старим
Кричить, жалкує, плаче,
Під нашим стягом золотим
Ставай до лав, юначе.

Вперед, вперед ідемо ми
Міцним, сталевим кроком
Козацтва вільного сини,
Рвучкі і небоокі!

ВІНЧАННЯ

Погасли зорі й місяць круглий,
Нехитро стигла тінь холоне.
Вітри, ще нічю тільки вщухли,
Женуться знов, мов буйні коні.
І знов сп'янють стіле серце,
Ранкову далечінь кошлатять.
Радієш, мов дитя, що вперше
Пробігнеться нараз по хаті.
І робиш слово, мов кольори,
Безкres небо на світанку.
Тоді й дивуються простори
Твоєму з піснею вінчанню.

СІМ ЛІТЕР

Ми йдемо, мов стрункі гопліти,*)
Сіяє щастя зір відкритий.
На нашім прапорі сім літер,
Немов сім днів творіння світу.

Шляхи задимлені сріблясто
Біжать простором очманілим.
Твердих команд слова рубчасті
До серця блють сильніш від стрілів.

Похилі матері з порогів
Нас хрестять тужно у дорогу.
Ми ж, заховавши смуток строго,
Несемо віру в перемогу.

Йдемо, як ті стрункі гопліти,
І розхилиєм небо синє.
На нашім прапорі сім літер,
Мов сім днів світу: Україна!

Герась Соколенко

ДИВЛЮСЬ НА КУЧЕРІ ТВОІ...

Дивлюсь на кучері твої
І чую днів крилатих подув;
Зелене полум'я гаїв
Зелений жар зсипає в воду.

І я ввесь тану в шумі трав,
Тебе чекаючи над морем.
Із неба сонце хтось зірвав
І порубав його на зорі...

Осіла курява доріг
На грани веж і на руїни,
І ти виходиш за поріг
Щоб слухати еомін України.

У серці біль і солов'ї —
Душа горить твоїм приходом,
Зелене полум'я гаїв
Зелений жар зсипає в воду...

*) Важкообронний вояк у старовинний Гелладі.

Вже меч, ударений в двобою,
Подзвінням виповнив простір,
І слід, нарізблений тобою,
Відкрив життя новітніх мір.

Ще крил орлиних, пісні м'язів
І разом з ними ти — доба.
О, дні відчаю та екстазі!
Вам — кров моя і боротьба.

Задумайся...

1) Із слів:

мочарі, молоко, бараки, підніжок, легені, смакун, косар, остров, переховувати — вийняти по три чергові букви так, щоб кожна трійка становила нове слово. Початкові букви цих слів складаються на знану кожному українцеві географічну назву.

2) Із складів:

биль, ве, від, гор, ди, і, ін, ку, лі, ля, на, нас, ни, о, о, о, па, не, по, пон, про, ре, рен, рів, сим, ску, та, те, це, уст, ці складіть 12 слів

1 . . . . .
2 . . . . .
3 . . . . .
4 . . . . .
5 . . . . .
6 . . . . .
7 . . . . .
8 . . . . .
9 . . . . .
10 . . . . .
11 . . . . .
12 . . . . .

що мають такі значення: 1. чоловіче ім'я; 2. місто на Поділлі; 3. італійське місто (по-італійські); 4. квасна рідина; 5. народ, що живе в північній Європі; 6. особа; 7. рядно; 8. один з наших князів; 9. частина рослини (здрібн.); 10. чоловіче ім'я; 11. кущ; 12. частина вагона.

Коли читати другі, а опісля кінцеві букви цих слів згори вниз, виходить важна життєва правда.

3) Мандрівники-дослідники вийшли вранці з табору і через сніги та льоди прямували на південь. Пройшовши 10 кілометрів, звернули на схід; після 5 кілометрів змінили напрям походу на північний. Коли пройшли знову 10 кілометрів, побачили знову свій табір. Де він знаходився?

Львівські „фасонивці“ в купелі

На жиляж Дністра

Все це здається таке просте. Ось сядете на каюка, а там вже вас сердега Дністер понесе вниз. Ще не оглянетесь, а ви вже в Заліщиках. З такими думками їхали і ми до Миколаєва, відки думали зачати свою першу мандрівку водою.

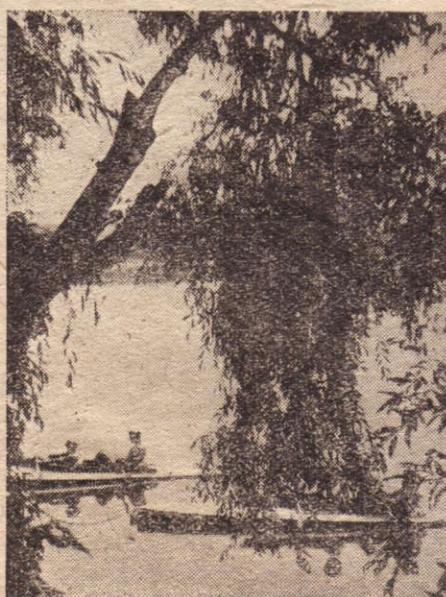
Почалося все зовсім гарно. Розташувалися в стрункому каюку, порозкладали речі у всіх куточках, та й поїхали...

Спершу ніяк не могли скопити темпу веслування і каюк зловісно колихався, але на третьому кілометрі вже було добре. Щойно на десятому прийшло те перше. Ми саме з захопленням розглядали прегарні береги і навіть не зчулися, як зблилися з головного швидкого річища і нагло дно нашого каюка зловісно зашурготіло. А далі все пішло вже дуже швидко. В моменті каюк наповнився водою і — кербець разом з нами. Як ми очуяли з несподіванки, каюк вже плив догори дном зі злоною швидкістю вниз річищем, а наші всі речі плавали собі спокійно, на щастя, зовсім при березі. Там шкарпетка, тут буханець хліба, а далі надмухана, як бальон, біла блузочка.

Вкінці все лежало на траві і сушилося в промінні сонця, а каюк спокійно відпочивав та світив доброю таки дірою. Розуміється, про дальшу їзду не можна було того дня і думати. Треба було латати і ждати, аж усе висохне.

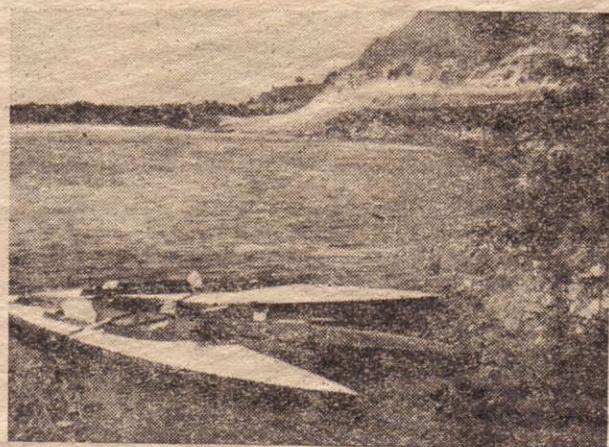
Другого дня ми, навчені досвідом, трималися вже середини ріки. Сонце жевріло золотою кулею на безхмарому небі, а ми, міщухи, хотіли вернутися додому чорні, немов мурини. Забули, що сонце на ріці дуже зрадливе. Здавалось нам, що взагалі не відчуваємо його проміння, а тут під вечір щось дивне з нами скочілося. Дрижали, немов у лихоманці, хоча ще добре було гаряче, уста дивно набрякли, а до шкіри не можна було взагалі доторкнутися. Всю ніч гарячка не дозволяла спати, а чергового дня ми ледве рухали веслами. День був не менше повний сонця, але ми обмотали наші тіла у все можливе, щоб ні один кусник шкіри не виставити на зрадливе проміння.

Тужно споглядали ми на небо, чи не збираються, може, хмари, щоб вкінці закрити ненависне для нас тепер сонце. Вкінці справді прийшов провісник зміни — сильний вітер. І тут нова біда. Захотілося вітрові саме дмухати в противному напрямі, як ішла наша плавба. На Дністрі з'явилися хвилі, рівні плесо води поморщилося, а ми гребли веслами скільки сили і... стояли на місці.

Але все йде, все минає і вітер також вкінці змінівся, а може просто змінівся напрям річища, в кожному разі нагло вітер дунув нам у плечі, і ми попливли повною парою. Не треба було навіть гребти, вистачило підставити під вітер весла, а ми допомагали собі ще, настремивши на весло сорочку. Вона випнулася до вітру, немов справжнє вітрило. (Шкода, що такого в нас не було). Такої великої швидкості ми не мали від початку нашої екскурсії.

Аж ось не так віддало від наших човнів — жива перешкода! Звичайнісінські собі галицькі корови захотіли саме в бірд переходити на другий берег Дністра. Розуміється, холодна вода приємно лоскотала їм ноги і вони вважали за відповідне задержатися на деякий час у воді. А наші каюки саме з цілою швидкістю мчать серединою річища — просто на живу загту. Ми закричали в один голос, а тут і пастих побачив небезпеку. Але думаете — крики зворушили їх? Вони, здається, так гарно почували себе в воді, де не досягали їх докучливі мухи, що й не думали рушитися з місця. А втім, ми не мали багато часу роздумувати над почуваннями корів. Мій товариш отримав з первого враження, скочив у руки весло і почав гребти скільки сили. Ось уже й інші зрозуміли, про що йому йдеться. Єдиний вихід зі становища був у тому, щоб спрямувати наші човни на малу прогалину між коровами, що витворилася у останньому моменті. Тепер

ці короткі просто уривки секунд — це була боротьба наших м'язів з сильнішим річищем. Вже. Наш каюк зачепив боком задні ноги однієї корови, а її хвіст неспокійно махнув нам по головах.* Ми були поза небезпекою. Опустили втомлені нервовими рухами весел руки і поглянули поза себе на „поле бою“. Наш переїзд викликав несамовиту паніку, і вороги, з піднесеними вгору хвостами, розбіглися на всі сторони. Залишилось, на жаль, таємницю, хто більше знервувався неподільною зустріччю: ми — чи вони.

Одного разу, — не пригадую, коли це було, — наші каюки наїхали на мілину. Єдина рада, як звичайно це робили, випхати їх силою своїх рук на глибоку воду. Що ж діяти, — наші джентльмені (не дуже то охоче, бо це було вранці, а вода добре холода) повисідали з човнів, підкотили до колін т. зв. „алібаби“ і взялися пхати каюки. Вкінці витягли їх з критичного місця, і вода була вже трохи глибша; ось так досягала може до половини ніг. Аж нагло, це була секунда, один крок, і вони запалися по шию в воду, а каюки, потягнені невидимою течією, попливли вниз рікою. Наш товариш ледве були в силі вхопитися однією рукою каюків і так плисти разом з нами. Нас охопив, хоча становище було зовсім поважне, такий сміх, що ми не могли себе опанувати. Може, тому, що наші товариші виглядали незвичайно комічно у своїх вбраннях, що цілі надулися в воді, немов бальони, — а втім, сміх такий заразливий! Хтось один почне сердечно сміятися, а то вже всі йому допомагають. Вкінці ми опанувалися, бо наші товариші вже добре нервово боролися з напасними хвильами; вхопили за весла і всім зусиллям добилися до берега.

Боюся, що ми зробили помилку, вибираючи з нашої, зрештою, веселої прогулянки оті критичні моменти, а то вам усім готова відійти охота плавати Дністром. Може теж подумаете, що ми — великої нездари. Але, бачите, розказувати, як було прегарно, чудово і т. д. — це ж вийде банально. А коли прочитаєте про такі пригоди і невдачі, то, може, це викличе у вас охоту стати при найближчій нагоді кращими моряками солодких вод.

О-Ка

Привіт тобі, Говерле!

„Дай, маленька, поміняємось наплечниками; твій справді надто тяжкий для тебе! — вдесяте сказав Мілько.

А в Дарки співно забігали ніздри:

„Дякую, без милосердя!”.

Сердилась Чому ж вона вродилась дівчиною і ще маю? Навіть власного наплечника не може нести. Правда, вона сама в нього влізла б, такий великий, але — вона міцна! — Почувалась ображеною.

А коли в якомусь тяжкому місці Мількова рука піддержала ззаду наплечник, з пересердя гаркнула:

„Не бажаю собі!”.

Мілько вражено прискачув ходу і незабаром зник на крутых закрутах у мряці.

Вона не біліла молоком і не окутувала м'яко. Бурими ганчірками втирала мокрі скелі й томила безнадійністю. А коли видряпались на хребет, Дарковим наплечником шарпнув буревій і мало не кинув у буру безодню. Тоді вперлася міцно ногами в камінь і оглянулась.

Чорною марою у розпластованому, вітром дощівнику зближався Івась. За добру хвилину прибрив у мряці засапаний

Пошматований Охсенштег

Медвідь і суконогий Ромко. Той був невдоволений, бо дядько на долині віщував буревій, а Дарці саме захотілось на гору лізти. А сидів би собі у сковищі, грав „хінчика” та повивав італійське чінчано; а так, та мара гонить у мряку.

„А де Мілько?”

Дарка оглянулась. Мілька не було.

— „Лихе не пропаде, не бійся!” — відтяла Івасеві.

Але занепокоїлась. Мряка, знакування ледве видно, чужі гори; а це лише її вина, що Мілько... А якби так Мілько пропо...

— Відігнала злісно цю думку, але під певною міною таїлось хвилювання. А що, як справді згубить знак...

Спинилася в нерішучості, бо не побачила нічого, крім бурої мряки. Але не вільно спинялась; ті ззаду ще подумавуть, що вона боїться, що зблудила... і ще котрій піде наперед. О, вона до цього не допустить.

Пішла кілька кроків навмання іскоріш інтуїцією, ніж зором, нашла червоний знак. Другий, третій... ішла в буру імлу. Де подівся Мілько?

Дороговказ показував дві дороги.

Котрою пішов Мілько?

Пішла вліво. Завернулась від немилосердного вітру, як п'яна.

Мучила думка про Мілька. Ті ззаду також про нього думали. Це ж її вина...

Аж із туману виріс, прикований лінвами до скель, бльок сковища „Войсталергіт”. У середині реготались дівчата і вдоволено вишкрябував другу вже тарілку густої, товсто, запашної горохівки — Мілько.

Примістились у тонкостінній кімнатці, що стрясалася від лютих атак озвірілого вітрища. За брудними шибками дрібним дощиком плакала бура мряка. Нудьга.

Дарка щойно тепер почула мокрі черевики, волосся, холодну лихоманку по плечах. Скулилась клубочком, як кіт, під коцями й опановувала дрижаки.

„Може тобі коцик, Дарцю?”

„А може сала? Гарячого чайку, що?”

„Е, де вона змерзла! Вона не змерзла!”

„Вона лиш удає, що ти холодної!” — передражнювали хлопці.

Зірвалась, як опарена. Вдягнула мокрі черевики, гумак...

„Ви як хочете, а я йду на верх!”

Не помогло переконування. Радий-не-радий зібрався Мілько і „з куртуазії” пішов Івась, надягнувши попереду три светри, наушники й рукавиці.

Вернулися з вершка, ледве дишучи, мокрі, півзамерзлі, пооббивані, як яблука, об каміння. В кімнаті було тихо. Там на зовні шаліли стихії і здригався 60 м над сковищем. вершок Гохшвабу.

Ранком сяло липневе сонце і синів за бездонною прірвою синій Дахштайн. Далеко біліла плахи снігу карколомного Гезойзе, а на зеленій леваді внизу сіріни пунктиками паслися козиці. Пошарпаний перевал вів білою стежинкою в зелене Авзевізен. Альпи причаровували чужинних мандрівників отруйним любистком краси. А білій сніг посміхався глумливо до синього неба, мовляв: як це легко зробити!

О, ні! Там далеко, на північному сході, в пахучих Карпатах, на 200 м нижче пішалася у сонці Говерля. Привіт тобі, Говерле, наша, не чужа чарівниця, що твоїх чарів не можна забути і в далекій, хоча і гарній чужині: Привіт вам, темні бори Чорногори і квітчасті подонини, і заквітчані Маруні та Парані, і струнконогі легінники! Дай, Боже, з вами скоро побачиться!

....а наплечники ми лишили у Фльорагіт. Там наша дівчина, українка з Полтави...” привітало їх, двох студентів, з Грацу.

Посміхнулись усі: очевидно, дівча з Полтави усе „своїм” дододжує...

Мов на перегонах, збігали вниз, щоб не спізнати вечірній залишнички. Пронизливо свистали за ними суслики і спохано оглядалися козиці, а долом стелився мерехтливий килим барвистої альпейської фльори. Розпрощались з грацерами, що попнулись пошматованім плаєм Охсенштегу до дівчини-полтавки. — Вітром погнали у зелену долину.

На провалі нагадував чорними раменами залізний хрест дні Наполеонівської слави. Під крутою скелею засинала колись снігова лявіна необережного мандрівника. Далі погостила їх сивоволоса хазяйка великими „кріглями” незбираного (!) молока та такою ж самою товсто-густою горохівкою, що там на Гохшвабі. Сміялись, що вона рурами туди тече...

Зійшли на запашні левади, а синій ланцюг гір віддалявся все далі і далі. Сонце пекло, медовий пах туманив. Дарка натягала малі ноги, щоб дотримати кроku великим товаришам і крадьки, через плече, оглядалася. Брала досада, що треба вертатися у гамірливий Віден, що не можна прилягти у запашній траві й подивитися на чарівну панораму позаду, бо — залишничка втече...

„Олегу, я тут залишусь, я вернуся нічним поїздом”... — просілася.

Як малу дитину переконував Медвідь, що це неможливе.

Жаль затруював останні хвилини.

Проти них вибігло 7 км асфальтового шляху до Зевізен. Годинники, як на глум, прискорювали ходи.

Дійдуть... — не дійдуть — дійдуть...

Дві хвилини перед від'їздом всіли до Афленцької залишнички.

Дека.

Прогулянка таборовиків з Пасічної до Маневи.

ЧОРНА ЧАЙКА

Нарешті чайка була навантажена. Востаннє глянув старим досвідченим оком рибалки дід Мусій. І подивившись на небо, ні до кого не звертаючись: — Треба буде взяти черпаки. Опівночи вітер буде. А моя стара чайка сидить у воді по самісінські борти. Позаливає. — Витягнув стару, як і він сам, лульку, наклав тютюн і відразу на березі стало чути приемний запах турка.

— О 12-тій виходимо. А покищо можна трохи відпочити.

Ми змучено посідали. Десь вгорі, на хуторі Прибережнім, гавкали собаки, то там то там підносились тоненькі струмочки диму, що ледве-ледве посувались в теплом літньому повітрі. Варили вечерю. Пахло смаженою рибою, картоплею і чимсь ще незвичайно запашним. Ми сиділи мовчки. Нас, трох молодих хлопців, узяв до себе на "рейс" дід Мусій. А піти з дідом в море то була велика честь для кожного з нас. Відомо було на хуторі, що дід Мусій частенько виїздив по "скумбрію", а вертався за день — за два, задоволений, із повними кишенями грошей. Тоді він кликав до себе гостей і так, сидячи цілими вечорами, попивали прекрасне вино, курили, базікали. Пояснував дід Мусій усе це дуже просто, прижмурившись хитренко одне свое сине, як море, око і посміхаючись: — „Розумієш, наловив скумбрії, хочу вже їхати додому, коли під'їздити якийсь на дубку і просить продати або замінити рибу. Я, звичайно, не хочу. Але він дуже просить. Ну, я і не можу відмовити. І все ж я не продаю, а міняю. Я йому скумбрію, а він мені тютюн, я йому бичків, а він мені вина, я йому, а він мені, отак і ловимо". — І дід Мусій, не витримавши, сам перший голосно рече. І тоді його засмагле від вітру і сонця обличча стає хитре-хитре. Так ніби хоче сказати: — Ага, а ви так не вмієте. — Інколи просимо діда показати те місце, де так добре можна обміняти скумбрію на вино. То він зразу стане поважний і, кинувши рукою кудись у напрямі моря, скаже: — А от там за обрієм, та хіба я винен, що ти не бачиш? — І знову хитро посміхнеться.

І от, нарешті, напередодні дід Мусій, зустрівши нас, так ніби байдуже, запропонував поїхати по скумбрію. Ми враз почули, що запахло чимсь надзвичайно таємничим. Ну і погодились.

Вранці ми зібралися у діда в хаті. Стояла вона край хутора, чистенька і затишна. Жінки дід не мав. Але зате, як завжди це писано в книжках, обов'язково мусів мати доньку. Так от дід Мусій і мав доньку, до якої треба було підходити надзвичайно обережно, бо дід Мусій жартів не любив, а казав: — Сам знайду чоловіка і сам видам заміж. От мое останнє слово. — Так ось зібралися ми. Зірка принесла дещо попоїсти. Ми сиділи мовчки, чекаючи на господаря. Нарешті увійшов дід, він глянув на нас, ще раз сам зі собою порадившись, чи варто ризикувати таємницею, і, зіткнувшись, почав: — Так от хлопці. Справа поважна і небезпечна. Багато говорити не буду. Треба вийти в море дещо передати, дещо взяти до себе. Нас там будуть чекати. Добре заробимо. Але можна і... — він зробив павзу. Ми сиділи мовчки, роблячи байдужісінські міни. Але в середині у кожного так серце й хотіло вискочити. — ...Але можна і не вернутись. Беру вас, а нікого більше, бо знаю вас і вірю вам. Так і не боягузи, мені здається. (Ми не витримали, посміхаючись — це велика хвала в устах діда Мусія). — Так от подумайте. Кажу, як єсть. А знаєте, що коли піймають з контрабандою, то несолідко нам прийдеться. — Ми, як належиться, зробили павзу, а потім кожний поважно дав свою згоду. Мовляв, хто не ризикує, той плавати не навчиться. Хто боїться, того першого чорті вхоплять.

Під вечір на возах привезли великі пакунки, дбайливо запаковані. Все це за вказівками діда Мусія обережно по складали на дно "Чайки". І от до виходу в море лишилось яких дві години. Кожний з нас мовчить. Десь далеко в морі блимнув огник і зник. Потім ще раз і наче застиг. Пароплав. Поволі пливе цей огник, наче стомлений довою дорогою. Мабуть був далеко. Чи бачив він жовті береги Африки, а може був десь у гомініловому Нью-Йорку? Чи простоював десь під затишком пальм у Південній Америці?... Ех, туди колись

податись! Побачити світ, людей, моря. Небезпечно, але дуже романтично. Отак пливеш собі, над тобою тихо бlimають зорі, вказуючи шлях. Співає вітер на щоглах, а ти пливеш... А може принесе страшний вітер хвілі, як багатоповерхові будинки. Нічого не видно, тільки водяні гори. Вода заливає поклад. Стогне і намагається все зломити злющий Норд. Ми черпаємо воду. Негомагає. Раптом ламаються обидві щогли, керма не діє. Одягати рятункові пояси. Підтягаємо маленького "тузика". Трохи харчів. Останнє глянув на вітрильник, що помалу поринав у безодню. А ми пливемо день, два, тиждень. Нема води.

Спрага в морі — страшна річ. Починаються галюцинації. Шохвилини бачимо берег, пароплави, вітрильники, потім усе зникає і знову пекуче сонце і безмежне, безмежне синє море...

— Ну, відпочили трохи. Досить. Вже час. Пішли, хлопчики! — Це дід Мусій. Все зникає. Я знову на березі біля нашої чорної чайки. Поволі піднімаємося. Місяць заховався за хмарою. Море починає трохи на когось сердитись. Дужче вітер. — Добре буде йти. Вітер у спину. — Дід Мусій дає розпорядження поставити клівер, приготувати весла, поки відідемо від берега.

Може хто передумав. Має час. Ні. Добре. Ну, дай Боже. Море само підходить до чайки. Нам не важко, трохи посунувши її, штовхнути на воду. Сідаємо на весла. Дід Мусій на кермі. — Разом раз, і ще раз... Поволі берег пливе від нас кудись у темряву. Десь вже далеко, далеко чути, як гавкають собаки, востаннє дивлюсь на берег, там, де зникають у темряві вогники хутора. В море. Туди, де нас чекає романтика, пригоди і небезпека. Весла ритмично підімаються і майже нечутно знов падають у воду. На кермі сидить дід Мусій і тільки його лулька світиться, як одинокий огник десь далеко, далеко.

Так минає небагато часу. Може година, може більше. Нарешті чуємо команду: — Суши весла! Поставити вітрила! — Пливе додори велика біла пляма. І враз здригнулася чайка, наче крила розправила, трохи нахилилась на правий борт і понеслась, ні-полетіла, полетіла назустріч темряві і вітрові, що, сидячи на щоглах, весело дмухав на наші вітрила. А вгорі все похмуре чорне небо, чути, як хлюпає і б'ється хвиля об чайку. Згасла лулька діда Мусія. Стало зовсім темно. Хмари, вітер, безмежне море і на ньому маленька-маленька, наче крапочка, наша чайка. Вона сміло вилізе на хвилю, падає кудись у провалля, знов дереться, знов падає... А все ж таки пливе, пливе.

— Послухайте, що скажу. Чуєте? — Десь далеко чути голос діда. — Коли прийдемо в назначене місце, трохи зачекаємо. Потім, коли прийде гість, не буде часу ловити гав. А швиденько перекинемо цей вантажик. Можливо, що візьмемо і новий. А потім додому... Коли все добре піде. Але щось мені здається, що прибережна сторожа начебто пронюхала. Ну, і в такому разі не лякатись. Моз чорнява чайка не вперше мене рятує. Тільки слухайте моїх наказів. Ну, а коли врешті і запитає, то кажіть, що ловили рибу, зблились з курсом і заїшли. І занесло нас, так би мовити, на нейтральні води.

А потім дід оповідає нам про свою доньку, про Зірку. І ми, сидячи в човні, уявляємо її так, як бачили востаннє на березі. Веслу з вишневими устами, довгими-довгими косами, з очима, що світяться, наче дві зірки...

Голос діда: — На місця, геть вітрила, лягаймо в дрейф! Дивитись на море!

— Єсть, геть вітрила! — Єсть, дивитись на море!

Навколо страшна темрява. Навіть один одного не бачимо. Тільки чуємо, як стукають наші серця. Проходять довгі хвилини. Дужче вітер. Може не побачимо? Пройдуть повз нас. Раптом, як тільки, вилізує щось чорне і поволі наближається. Ні, це тільки здається. Протираю очі. Так. Дійсно пливе, ховаючись у хвилях. — Діду, кажу, і не чую власного голосу. — Діду... З правого борту бачу дубок. — Де? Всі очі туди. По павзі: — Він. Готовуватись до зустрічі.

Кидаемось до скринь. Ой, і важкі ж вони! Цікаво, що ж в них? Тінь все ближче і ближче. Раптом нічнутишу прорізує крик чайки. Звідки вона в таку ніч? І знову. Раз, другий. По павзі їй відповідає друга і просто біля самого вуха. Обертається. Дід Мусій стоїть, витягнувшись на увесь свій невеличкий зріст. Долоні склав біля уст. Умовні сигнали. Тепер усе зрозуміле. Тінь зникає, а потім з'являється просто біля нас великим вітрильником. Ми, як зачаровані, вдивляємося. Стали борт коло борту. На нівідомій нам мові звертається з вітрильника хтось до діда. Той відповідає. І враз все ожило. Забігали люди, перекинули дошки на Чайку. Вона крякнула, жалібно застогнала, але встояла. — Обережно, бусурманські діти, — лається дід, та я чую в його голосі нот задоволення. Починаємо подавати скрині! Одна, друга... Вони десь зни-

кають за бортом. Все йде без жадного галасу, размірено. Відразу видно, що ці люди нераз проробляли це на цьому самому місті. Коли майже скінчили, лишилось щось зо дві скрині, біла голка світла пронизує темряву. Вона падає на хмари, а потім зривається і починає танцювати по хвилях. Все наче закам'яло. Бліскавкою промайнуло: Прибережна сторожа... Світло наближалося все біжче і біжче. А за хвилину розтулилось велике біле око і поволі поринало мік ніччю і морем.

— Полундра. — Крикнув хтось на сусідньому дубку. Враз перестали вантажити. Почали рубати дошки, покладені між човнами. Дошки гнулися і не хотіли ломатись. Чути було страшну морську лайку. Нарешті комусь прийшло на думку просто скинути їх у море. На дубку підіймали всі вітрила. Поступово він почав розпліватись у темряві. В останню хвилину на покладі з'явилася якась постать і, голосно прокричавши, кинула щось з собою говорити. Долітають окремі слова. — Хочби одна зірка! Тоді б відразу найшов. Невже збились? Цікаво, котра година. Чи далеко до ранку? — Я думаю. Не може бути, щоб дід не міг найти дороги додому. І наче на південній стороні моїх слів: — Щось берега довго нема, чи не збились ми з курсу?

— Чому порозявляли роти? — крикнув він до нас. — Підніти вміть усі вітрила! Комедія скінчена. Піймалися. Сідай на весла. Веслуй, скільки сили. Той бісурман добре хоч гроши кинув.

Ми кинулись щосили виконувати дідові накази, розуміючи всю важливість моменту. Вміть і вгору пішли чорні вітрила. Ось чому називають чайку чорною. У день звичайно білі, а вночі чорні. Але думати не було часу. Впали весла. Здається, ніколи в житті ми так не веслували, як в ту скажену ніч. Огник канонірка, що був наче трохи зник, раптом з'явився зовсім близько від нас. Вже чути було стукіт мотора. Канонірка йшла повною ходою, розрізуєчи своїм гостримносом хвилі. Раптом світло прожектора впало на дубок, що вже маячив чорною плямою. В одну мить напрям був змінений. Канонірський човен помчав на дубка. Той побачивши, що нічого більше не лишається, включив мотора. Побігли білі гребені. Дубок наче хоті підкинув, полетів вперед.

— Бачиш, — казав задоволений дід, — як дременув. У нього мотор не гірший, як у тої черепахи. Побачите, як... — Дід не скінчив.

Пролунав гарматний постріл. Канонірка вимагала спинистися. У відповідь з дубка блиснув огник і почулось, як забив скоростріл. Канонірка відповідала. Сама ввесь час лишаючись у темряві, вона міняла курс і час від часу, освітлюючи дубок, стріляла по нім. Той погрозливо відзвався скорострілом, а потім до нього приєдналися і рушниці.

— Ну, хлопці, а нам дивитись нема часу. На весла! На весла!

Раптом начебто запалив величезний смолоскип, освітлюючи все навколо. В середину дубка попав набій. Він потрапив просто в той вантаж, що ми тільки передали. Враз вилетів у повітря разом з тим, що на ньому було. Страшна луна покотилася по хвилях. Ми остановили. За хвилину непроглядна темрява охопила нас знову. Дід Мусій перший прийшов до себе, голосно перехристившись, плюнув на долоні і, ухопивши в когось з нас весло, почав енергійно веслувати. Ми під впливом тільки баченого не могли попасті в темряві. Але дід мовчав, даючи нам зможу трохи прийти до себе. — Наступила тиша. Чути було, як ритмічно падали і підіймались весла.

— Тепер, — почули ми голос з темряви, — і нас постріляють.

— Мовчи, боягузе! Не час думати про це. Вмів іти сюди, май сміливість і врятувати себе. Веслуй ліпше.

— Не буду. Повз нас на смерть. Я не хочу вмирати. Сам заробляєш, а ми мусимо гинути...

Але він не докінчив. Страшний удар в щелеп поклав його на самісінське дно.

— Дурний, не витримали нерви. Дитина. Пощо його взяв? — Лаявся не голосно дід, обережно кладучи свого спільнника кудись на запасні вітрила. У нас самих трусилися руки, але бажання втекти з цього проклятого місця перемогло і ми налягли на весла. Наступила знову тиша. Невже втекли? Але ні! Канонірка, знищивши одного злодія, кинулась шукати другого. Там було, мабуть, невідомо, хто кидав вантаж, а хто його взяв. Знову по хвилях побіг гострій наче голка, промінь,

— Шукає нас.

Боже, може вітер піднявся б, тоді нам було б легше тікати. Але море тільки потроху хвилювалось, наче сміялося з нас. Раптом тріск. У діда зламалось весло. Він пошепки страшенно лається. Бере друге. Знову тріск — у мене. Тоді я лаюсь. Дід приєднується до мене. Лаемось разом. Проклинаємо канонірку, весла, цю ніч, море, увесь світ. Вилаялись, — стає трохи легше. Канонірки не видно. Ідемо на трьох веслах.

Проходить година, друга, а може більше. Чи нам це тільки здається? Час неможливо довго тягнеться. Нарешті можна трохи спочити. Піднімаємо весла. Тихо краплинами падає вода. Стомлено заплющуюмо очі. Руки наші налиті залізом.

— Весла на воді!

— Боже, та ми щойно тільки веслували. — Знову потомлені, але ритмічні удари.

Веслуюмо втрьох. Один відпочиває, потім змінююємося. Коли ми вже не в силі витягнути весла з води, вітер над нами змілосердився. Подув спершу легенько, а потім все дужче, дужче. Знову здригнулася чайка. З полегшенням зітхнемо. Проходить довгі, довгі хвилини. Берега не видно. Чую, що дід починає щось з собою говорити. Долітають окремі слова. — Хочби одна зірка! Тоді б відразу найшов. Невже збились? Цікаво, котра година. Чи далеко до ранку? — Я думаю. Не може бути, щоб дід не міг найти дороги додому. І наче на південній стороні моїх слів: — Щось берега довго нема, чи не збились ми з курсу.

Дід заспокоює. Але чую, що він непевний. Раптом стукіт. Прислухаєш. Ні. Це серце. Знову стукіт. Канонірка. Так, вона. Все біжче і біжче. Невже пропали? Дід мовчки лізе до вітрил. По дорозі на щось натикається. Голосно хоче вилятись. Але по павзі. — Хлопці! Та ми ж веземо оці дурні скрині. То то я бачу, що чайка...

Він не докінчив. Просто на нас впало світло прожектора. Як мертві, падаємо один на одного. Світло зникло. Шепті

діда: — Піднімай скрині! Тихенько у воду! Ра-з. — Нечутно одна скрінка щезає. — Ще одну, тільки обережно. — Але знову страшне око дивиться на нас. Як попало, кидаємо скриньку у воду. Дід прожогом кидаеться до керми. Чайка випростовується, а потім, ніхтиливши майданчик до самісінської води, мчить. На канонірці з'являється вогник. За мить щось страшне з злим свистом пролітає над нами. Та чайка, вже не звертаючи уваги на це, мчить вперед. Хвілі, раз-у-раз збільшуючись, ховають нас від світла канонірки. Знову чути постріл. А коли підімасямо на гребінь однієї великої хвилі, канонірка, освітливши нас своїм сліпучим білим оком, стріляє: Наче рукою хто зриває нашу велику щоглу і вона, палаючи, разом з вітрилами падає у воду. Це була одна мить. Ми лишилися з одним покаліченим шматком. От тепер все. Тепер нас нішо не врятує. Змучено дивимось один на одного. Чекаємо... Але чого це не чути того настирливого стукоту? Чому не йдуть нарешті? Беріть!.. Тиша. Не вірячи собі, оглядаємося і нічого не бачимо. Канонірки не чути. Тишу прорізує стогін. Дід Мусій лежить на лавці, увесь в крові. Шматками щогли йому поранило обличчя. Чи всі цілі? Всі, всі. Все гаразд. Канонірка зникла. Ну, слава Богу! Невже так легко врятувались? Вони там, на тій калоші, думали, що ми, як ото дубок, вилетіли в повітря.

— Більше в море на такі лови не піду. Який з мене контрабандист?! Чоловіка використовували, як доброго рибалку, що знає море, як свою кишень. Та чи варти оті мізерні гроши нашого життя, хлопці? Та ще для когось!

— Ми мовчки з ним погодилися. От тобі і романтика! Дійсно, мати перед собою якусь ціль, а то... Десять далеко блиснула сіра вузька пляма. Потім все ясніш і ясніш. Нарешті. Із-за обрію плив безфарбний морський ранок. Блиснули перші промені сонця. Чайка з обріваними чорними крилами поволі, як підстреляна, пливла в напрямі берега.

Володимир Шулка

ГАЛИЦЬКІ УКРАЇНЦІ!

Рідна пісня — найкращий і найглибший вияв нашої духовості, вона — найвірніша супровідниця цілого нашого життя, вона найтаємніша і найживіша сполука українських душ. I таким виявом нашої духової сполуки буде в середу, 15 вересня 1943 р. у Львівському Оперному Театрі за участю українських мистців

ВЕЛИКИЙ РАДІЄВИЙ КОНЦЕРТ ВИБРАНИХ ПІСЕНЬ присвячений добровольцям СС Стрілецької Дивізії „Галичина”.

Цей концерт улаштує Львівське Радіо і буде його передавати вівторок 21-го вересня 1943 р., о год. 19. Тому всі матимуть зможу його слухти, Ваші батьки, брати, чоловіки та сини, що як Добровольці СС Стрілецької Дивізії „Галичина”, саме тепер відбувають свій військовий вишкіл.

З цією метою складено велику програму пісень і музичних творів, а з них усі можуть довільно вибрати найкращу пісню та присвятити її виконання комусь із своїх близьких — Добровольців. Хто таку пісню вибере, той складе добровільно свою грошеву пожертву на опіку над Добровольцями СС Стрілецької Дивізії „Галичина”. Виконані будуть ті пісні, що на них складається у загальному найвища сума пожертви.

Організацію цієї збирки проведуть уповноважені представники Українських Окружних [Допомогових] Комітетів у краю та у Львові. Висліди цієї збирки пожертв в поодиноких округах Галицької Області та визначніші пожертві поодиноких українських громад — проголоситься до загального відома на цьому ж таки концерті.

УКРАЇНЦІ

Нашиими щедрими жертвами з нагоди цього Концерту Вибраних Пісень — усі ми засвідчимо нашу глибоку духову сполуку з найкращими Синами нашого Народу, засвідчимо тісний зв'язок нашої Країни з фронтом протибільшевицької боротьби.

Ціла сума пожертв із призначенням на згадану ціль буде вручена в день концерту Українській Військовій Управі.

Львів, у серпні 1943.

Д-р Кость Паньківський
— Мігр. Михайло Кушнір

ПРОГРАМА ПІСЕНЬ І МУЗИЧНИХ ТВОРІВ ВЕЛИКОГО РАДІО- КОНЦЕРТУ, ПРИСВЯЧЕНОГО СС СТРІЛЕЦЬКІЙ ДИВІЗІЇ „ГАЛИЧИНА”

СОЛЬОСПІВІ.

Ліричні народні пісні:

- 1) Ясен місяцю — Лисенко; тенор, з форт.
- 2) Без тебе Олесю — Лисенко; тенор, з форт.
- 3) Ой не світи — Лисенко; сопран, з форт.
- 4) Ішов чумак — Січинський; тенор, з форт.
- 5) Тихий вітер в полі — Лятошинський; сопран, з форт.
- 6) Червона троянда — Ревуцький; барітон, з форт.

Жартівліві народні пісні:

- 7) На беріжку у ставка — Барвінський; сопран, з форт.
- 8) Косарі — Барвінський; барітон, з форт.
- 9) Казав мені батько — Лисенко; тенор, з форт.
- 10) Ой джигуне — Лисенко; сопран, з форт.
- 11) Любив я удовичку — Косенко; барітон, з форт.
- 12) Козак Ревуха — Ревуцький; барітон, з форт.
- 13) У липні — Фоменко; барітон, з форт.
- 14) На вулиці скрипка грає — Ревуцький; сопран, з форт.

Авторизовані пісні:

- 15) Гетьмані — Лисенко; барітон, з форт.
- 16) Черемоше брате мій — Людкевич; тенор, з форт.
- 17) Веснівка — Матюк; сопран, з форт.
- 18) Цвіти ще трохи — Лопатинський; сопран, з форт.
- 19) Як я був молодий — Лопатинський; тенор, з форт.
- 20) О, не забудь — Нижанківський; сопран, з форт.
- 21) Україна — Степовий; сопран, з форт.
- 22) Із сліз моїх — Січинський; тенор, з форт.
- 23) Як почую вночі — Січинський; тенор, з форт.
- 24) Дума про Ничая — Січинський; тенор, з форт.

Дуети:

- 25) Баркароля — Лисенко; сопран-барітон, з форт.
- 26) Люблю дивитись — Нижанківський; сопран-барітон, з форт.
- 27) Баламут — Косенко; сопран-барітон, з форт.

Народні оперети:

Із „Запорожця” — Артемовський-Гулак

- 28) Пісня Карася — бас, з форт.
- 29) Дует Одарки і Каракса — сопран-бас, з форт.
- 30) Ой казала мені мати — сопран, з форт.
- 31) Дует Оксани і Андрія — сопран-тенор, з форт.
- 32) Ария сultана — барітон, з форт.

„Із „Наталки Полтавки” — Лисенко

- 33) Ой під вишнею — барітон, з форт.
- 34) Две пісні Петра — тенор, з форт.
- 35) Дует Наталки і Петра — сопран-тенор, з форт.

ОРКЕСТРА.

36) Український балет.

Мандолінова оркестра:

37) В'язанка українських пісень.

Бандура:

- 38) Взяв би я бандуру.
- 39) Про Запорожську Січ.
- 40) Про козака Лебеденка.
- 41) Свист, жартівлива пісня.
- 42) Молодичка, жартівлива пісня.
- 43) З діди, жартівлива пісня.
- 44) 2 народні танці (муз. інструментальна).

Стрілецькі пісні: (сольо з форт.)

- 45) Чічка — тенор.
- 46) Засумуй трембіто — тенор.
- 47) І-сніло — тенор.

ХОР

Ліричні народні пісні:

(а капелля)

- 48) Верховино — Лисенко.
- 49) Ой—хо—хо — Лисенко.
- 50) Щедрік — Леонтович.
- 51) Ой пряду — Леонтович.
- 52) Ой зійшла зоря — Леонтович.
- 53) Ой Морозе — Людкевич.
- 54) Чорна рілля — Людкевич.

Жартівліві народні пісні:

(а капелля)

- 55) Час до дому час — Лисенко.
- 56) На вулиці дудка грає — Лисенко.
- 57) Ой піду я до млина — Лисенко.
- 58) Дударик — Леонтович.
- 59) На городі качки — Леонтович.
- 60) Чабашка — Людкевич.
- 61) Бодайся когут знудив — Людкевич.
- 62) Дуби — Козицький.

Хорові твори а капелля:

- 63) Задзвінімо — Воробкевич.
- 64) Засяло сонце — Нельський.
- 65) Гуляли — Нижанківський.
- 66) Закувала та сива зозуля — Ніщинський.

Стрілецькі пісні:

- 57) Колись дівчино — Барвінський.
- 68) Ой видно село — Колесса.
- 69) Зажурились галичанки — Колесса.
- 70) Ішов жовнапр з війни — Людкевич.
- 71) Бистра вода.
- 72) Човник хитається.
- 73) Як з Бережан до кадри.

Хори з опер:

- 74) Купальний хоровід з оп. „Купало” — А. Вахнянин; з форт.
- 75) Туман хвилями з „Утопленої” — Лисенко, з форт.

Жіночий вокальний квартет:

- 76) Як чоловік заводив хуторство.
- 77) Казка.
- 78) Сонце низенько.

КОНЦЕРТ БАЖАНЬ

Український Центральний Комітет лаутовує перший Великий Радіо-Концерт, вибраних пісень, присвячений добровольцям СС Стрілецької Дивізії Галичина для культурної опіки над ними. Завдяки цьому концертіві українські добровольці матимуть змогу спільно вислухати найкращі зразки української пісенної та музичної творчості у виконанні найкращих наших мистців. У той спосіб встановиться тісний зв'язок поміж добровольцями й батьківщиною. Цей концерт буде отриманий зі збиркою датків, з яких чистий дохід буде призначений на здобуття потрібних засобів до ведення постійної опіки над добровольцями. Грошові датки подумані так, що по краю розслані на руки довірених людей Українських Комітетів лісти й список пісень до вибору. У програму концерту увійдуть пісні, на які складається найбільше пожертв і ці пісні будуть виконані на концерті і передані на хвилях етеру. Пожертв можна слати теж поштовим переказом на кonto: „Gross-Rundfunk-Konzert, Opernhaus, Lemberg“ bei der Emissionsbank in Lemberg.

Підготовні праці до концерту вже в повному ході. Дня 19-го ц. м. відбулася у Львові, під проводом Керівника Відділу Пропаганди Вергуча нарада референтів Відділів Пропаганди при Окружних Старостах і референтів культурно-освітньої праці Українських Комітетів, на якій обговорено докладно, напрямком праці й подано точні вказівки, як провадити акцію в терені.

Українська Молодь, із якої рядів вийшла значна частина добровольців, зокрема її згуртування, як школи, спортивні товариства і т. п. повинна активно включитися в акцію підготовки й переведення концерту.

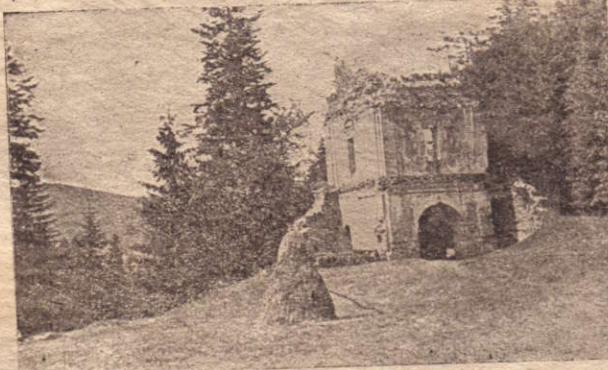
Слухання радіо-передачі відбудеться спільно у більших залах (нпр. кіновізках), де будуть заінсталовані радіо-апарати.

ЩО ОПОВІДАЄ ПРИРОДНИК З ЧОРНОГОРИ

Чи знаєте!...

Що на півночному бігуні „полярний день” починається з кінця березня і триває до кінця вересня. Сонце ніколи не підімається високо над обрієм та не має сили розгопити весь сніг і криги... Вогкий пронизливий вітер і непроглядні тумани — о таке літо на Льодовому океані...

Що в горах і лісах, по зрубах і малинниках можна зустрінути в гарячі погідні дні багато гадюк, які вигріваються на сонці — їх укушення дуже болюче, а часами навіть смертельне. Коли вибираєтесь до лісу — чи в гори, добре все мати шкіряні черевики. Коли часами побачите гадюку, не зачіпайте її — вона вам нічого не зробить. Настоптана чи по-дражнена сильно кидається і кусає, — коли вкусить, треба те місце випалити або вище перев'язати і негайно покликати лікаря...

Скит Манявський

Що у нас в горах і по лісах, можна часами зустрінути вужа не більшого як $\frac{1}{2}$ —2 м. завдовжки, а в гарячих краях — в тропічних лісах проживають вужі, що своєю довготою доходять до 6—8 м. Чи знаєте як вони називаються і де проживають?...

Що наша Чорногора багата не тільки своєю особливою красою, але і скарбами, захованими в землі. В Чорногорі, находимо поклади цінних копалин, як: вугілля, графіт, зелізо, мangan, граніт та багато інших. А що вони ще мало дослідженні — то пильно вчиться, щоб опісля як інженери-гірники чи лісовики могли вести тут свою науковою роботу. Чорногора чекає на вас...

„КАМЕНА“ ЗЕРОВА.

(Лист читача)

Високоповажаний Пане Редакторе!

Причитав я нещодавно збірку поезій Миколи Зерова „Камена”. Скажу правду, що це до моїх рук попав уперше серіозніший твір із сьогоднішньої української поезії.

Читаючи перший вірш з „Камени”, важко було мені, молодому читачеві, зрозуміти філософію твору, злагнуту, про що говорить поет. Першу частину збірки, що її становить оригінальна творчість, спершу не міг я ніяк собі пояснити, при чому зароджувалася навіть думка, начебто така поезія в сучасності без великої вартості, а для простолюдя то таки зовсім непридатна. Кожний рядок зокрема змушував мене багато думати, щоб більш-менш зрозуміти його значення.

Наприклад, у словах:

„Ви вже давно ступили на поріг
життя земного лірники-півбоги“

трудно було мені догадатися про кого говорить той символ. Але прочитавши в іншому вірші:

„...І мрійна далечінь, що млюо синіх крил
Чарує і зове до геленських колоній. —
...Але поцо мені ті вітрові пориви
І жайворонків спів, проростання трав?
З якою б радістю я все те проміняв
На гомін пристані, лиманів сине пleso,
На брук і вулиці старого Херсонесу!

— я вже злагнув, що маю перед собою неабиякий твір справжнього клясика нової доби...

Дізнаюсь, у чому закоханий був Зеров:

Через „високий, рівний степ і зелений ряд могил“ вертається він закоханцем до давнього минулого, у світ Геллади і Риму...

Всю красу вбачає Зеров у клясиці, що веде до величини

Що ті гарні писанки, коробки, топірці та багато інших прикрас, різноманітну кераміку, вишивки, кожушки, петики, запаски, перстянці тощо — оті всі т. зв. гуцульські вироби, — виконують наші гуцули, які часами і до школи не ходили та не вміють ні читати, ні писати. А проте, які вони гарні виробляють речі, що так приманюють око чужинця... Сміло можемо сказати, що це артисти з Божої ласки. Придивіться до гуцульської писанки: скільки там взорів, красок, малюнків, як те все гарно та майстерно розміщене і виконане! Спробуйте, чи вам щось таке вдастся...

Що медок солоденький, який ви так любите, а який бджола складає в вулику, — береться з цвіту. Гірський мед має багато лікувальних складників, бо в горах є багато лікувального зілля. А що в однім цвітку цього нектару є дуже мало — напр. обчислено, що у цвітку лиши міститься 0,1 мг нектару, — то щоб зібрати 1 г меду бджоли повинні вискати 10.000 цвітків. Обчисліть скільки бджоли мають відвідати цвітків на 1 кг меду,... а скільки разів їм треба обернути, щоб набрати один літр меду, коли за кожним разом кожна може принести тільки 14—16 мм нектару...

Що найбільша тварина проживає не на суходолі, а в воді льодового океану: це ссавець кит. Найбільший із зловлених доходив до 30 м завдовжки (відзначіть собі цю віддалу на вільній площині). Голова кита займає третину тулуба, 8—9 м завдовжки. В його роті може поміститися добрий човен, з багатьма гребцями. Вага загаданого кита доходила до 147.000 кг... Скажіть, на скільки років вистачило б м'ясо цього кита, коли б щодня споживали ми по 2 кг, а скільки можна було б обділити одноразово даючи по 2 кг м'яса?... Порівняйте те число з мешканцями вашого села чи міста...

Що цього літа погода в горах дуже погана і дощева. В липні 1943 р. в Ворохті було всього 5 днів без дощу. Всі інші дні дощеві. За обчисленням метеорологічної станції в Ворохті, на 1 м² землі в липні ц. р. перепадало 116,1 л. дощу (за червень ц. р. 92,1 л.). Найбільше дощу було 21. VII. ц. р. За одну добу перепадало більше ніж 20 л. дощу на 1 м² землі. Температура дні досить низька — похмарно і дощово. Приїздних гостей дуже мало, та й місцеві не можуть користати з купелів у Пруті...

Що через погану погоду і зниження температури розвиток у природі знову припинений. Біл і горох дістали щойно квіти, бараболя цвіте — але ще не вся в квіті, порічки ще зелені — може через два тижні ягоди доспіють, малин і чорниця ще нема, зате гарні по сіножатях і полонинах трави, з чого раді газди гуцули, бо маржина (худібка) взимі не буде голодувати...

Нанашко з Ворохти.

грецького та римського світів. Сьогоднє йому настільки потрібне, щоб зачерпнути тему, але на сонячних Олімпах і в римських майстрах шукає він стилю. І саме форма і стиль Зерова дуже оригінальні.

Багатство дуже змістовних і яскраво-кольористичних слів дають небуденний вислів і високомистецькі передають нам поетову думку.

Зеров серйозно визначив те, „що вічне і непроминуше“, тобто цілою душою залюблений у тривалий вартості, бо добре пізнав античний світ Греції та Риму.

Тим то глибиною знання і своїм багатством його поезія в „Камені“ така оригінальна, хоч на перший погляд важка для звичайного читача, що звик до „легкої“ літератури. „Камена“ дала мені зрозуміти, що поезія є на те, щоб будити в нас якесь велике почуття. Не легко зрозуміти твори Зерова тоді, коли ми самі не маємо відповідного знання, коли мало знаємо про античну добу і зовсім не цікавилися джерелом нашої культури (Греція, Рим). І от Зеров прийшов не для того, щоб „легкими“ словами виявити свій духовий скарб, а щоб глибиною гадки приверніти нас до себе і зацікавити нас старим, але вічним світом культури.

Коли ж я прочитав першу частину „Камені“, то вже перевікли з римської поезії (друга частина збірки) було мені куди легше зрозуміти.

Зеров справді великий і багатий поет та мистець, коли зумів дати мені так багато нового.

Зеров дає сильні поштовхи... Зеров — це той, „що серед хаосу накликає до ладу, до спокою і рівноваги“.

Поети-початківці мусять поглибити свій світогляд, опанувати поетичну техніку, озброїтися всіма „мистецькими“ вибагливостями". З цією метою вони повинні глибоко студіювати найвищі досягнення української та світової літератури. Нам, молодим, треба багато читати і вперто вивчати... Брати до рук справді вартісні твори!

Саме такі цінності дає нам Зеров.

Микола Волощук.

ЯК МИ ТАБОРУВАЛИ

Серед сірих, запорошених, галасливих вулиць міста, серед крикливих різnobарвних реклами, що настирливо визирають з мурів, серед реву автомобілів завжди пригадується мені прекрасна природа Бойківщини і один табір на її лоні. Скільки милях споминів, зв'язаних з табором! Він залишає в юній душі рефлексії, яких ніколи не забути. Пригадуються слова одного з наших педагогів: „Табір — це найсильніша формуюча сила в житті юнацтва“. Це правда. Табір учитъ підпорядковувати „свое особисте“ великому цілому, а з учасників робить вірних товаришів, об'єднаних одною великою метою.

Згадати хочби усміхнені, горді обличчя друзів, маршову пісню, а потім спільну працю, пригоди, забави — і мимохіть

відчуваєш, що твоя душа відрізняється від інших. Там залишилося щось велике, незбагнute: там замінування до пригод, небезпек, охота вступати на нові, незнані шляхи. Там — характер.

* * *

Це був короткий, дводенний табір під час Зелених Святок у селі Т. Був гарячий весняний день пополудні, як розсміяний, веселій гурт синів Бойківщини залишив своє рідне село С.

Ллеться пісня буревійна
По Бойківщині кругом —
Гей, гей, ллеться пісня,
Добровольці йдуть шляхом.

Неслися стоголосами звуки маршової пісні між біленськими селянськими хата-ми. Ми йшли рівною ходою, не відчуваючи втоми. А там смерклося, подув сильніше вітер. В долині загрюкотів грім. Але ніщо не могло перешкодити нашій безтурботності. „Друзі! Хто не любить бурі?“ — гукнув курінний. „Всі люби-мо“ — відповів одноголосно гурт.

Ліс шумів злорадо. Дощкулювало сильний вітер. Інколи темряву переривало блискавки. Але весняна буря не триває довго, а ми прийшли незабаром на місце таборування і, не зважаючи на негоду, взялися до праці. Ліс ожив. Праця пішла жваво, неначе на збуруному муравілці. Не вгавали жарті, сміх, пісні. Та ось дощ ушух, а із-за хмар виглянув круглоїший, усміхнений місяченько. Пізно вночі заграла трубка на сон. Ми

пішли до готових вже шатер. А довкруги табору варта стерегла нашого спокою.

Ранком до східсонця збудив нас звук сурми. Пропори піднялися вгору, вбитий топір дав знак, що табір розпочався. Таборове життя поплило своїм бистрим річищем. Кожний виконував якісь доручення, кожний був відповідальний за якусь ділянку таборового життя. Не було там найменших проявів безділля, бо ми знали, що „безділлям люди вчаться робити зло“. Нашу працю ми провадили під девізою „ми проти вигод“. Як кажуть, „праця горіла“. Ось там, біля таборової кухні, пораються кухарчукі, а там, у куточку під шатром, завели друзі гарячу дискусію. Ше з іншої сторони лунко-дзвіно григомить пісня. Над усім цим гомонять пропори.

Ввечері того ж дня відбулася святкова ватра, а другого дня вранці взяли ми участь в урочистій відправі на могилі УСС на горі Ключ. День був погідний. На сине, чисте небо викотилося із-за гір сонце. На придорожніх деревах і кущах перлами блищає роса. Ми йшли селом, з якого люди вишили вже на свято. З бідних селянських хаток виглядали лише ті, що залишилися „домарити“. Узбіччя гори було стрімке. Ми спиналися вгору під зеленим покривалом лісу, що хоронив нас перед гарячим сонячним промінням. А там, на горі, привітало нас людське муравлище. Почалася відправа.

Скорі після повороту відбулося закінчення і ліквідація табору. Ми з жалем прощаємо місцеве населення, що відносилося до нас так сердечно, з жалем прощаємо ліс і місце нашого таборування. Коротко тривав наш табір, але залишив на нас свій нестерпний слід.

Rішучий.

НАША МОЛОДЬ НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ

Останній спортивний сезон приніс нашій молоді, що студіює в Німеччині, низку прегарних осягів. Де лише стартували наші студенти, всходи принесли честь українському імені як осягами, так і спортивним духом та лицарською поведінкою.

У Берліні об'єднані усі ненімецькі студенти у Гумбольд-клубі. Той клуб улаштував 17. липня ц. р. міжнародні легкоатлетичні студентські змагання. Змагання відбулися на відомій спортивній арені „Авус“ при участі: Болгарії, України, Мадярщини, Румунії і Грузії. Конкуренція була, як бачимо, дуже сильна. Всеж таки українська дружина зайніла друге місце в загальній підсумковій таблиці, всього один пункт за Румунією. Українські змагуни добули: п'ять перших місць, п'ять других, п'ять третіх.

Зокрема мали українці такі місця:
100 м: Синюк 3-те місце — 12,1 сек.
400 м: Синюк 1-ше місце — 58,7, Личковський 2-е місце — 60,3. 1.500 м: Кишакевич 1-е місце — 44,7, 7. 3.000 м: Кишакевич 1-е місце — 11,24,00. 4x400 м: українці 2-е місце — 4,30,1. 4x100 м: українці 3-е місце — 51,3. Скок у височину: Синюк 2-е місце — 5,79. Скок увисочину: Синюк 2-е місце — 1,47, Микитюк 3-е місце — 1,42. Стусан кулею: Пласкач 1-е місце — 10,37. Микитюк 3-е місце — 10,07. Мет диском: Борис 2-е місце — 28,60. Мет булавкою: Пласкач 1-е місце — 62,00. Личковський 3-те місце — 55,00.

Цей виступ і осяг українців викликав у колах міжнародного студентства зрозуміле зацікавлення й признання.

Віденська „Січ“ має дуже сильну дружину кошівки, що вже нераз виявила себе гарними успіхами. В липні цього року взяла вона участь у міжнародних змаганнях спортивних ігор для закордонних студентів у Грацу. При дуже сильній конкуренції зайніла дружина „Січі“ друге місце.

Великим успіхом може похвалитися спортова дружина Української Студентської Громади „Чорномор“ у Бреславі. Ця дружина бере активну участь у міжнародному спортивному житті вже від ряду літ, і досі — як едина ненімецька група.

Цього року — в травні — стала дружина Громади до бігу навпросте зі студентів з Бреслава і зайніла, в складі: Мацьків — Голінський — Коцур, третє місце.

На обласних змаганнях студентства Долішнього Шлезька в дніях 17—18 липня 1943 — поставила Громада знову свою дружину, складену з шістьох змагунів. Наши змагуни добули такі місця: Євген Петрівський 1-ше м. 100 м — 11,7 сек. і III-те м. 200 м — 24,4 сек. Володимир Мацьків VI-те м. 100 м — 12,3 сек. і V-те м. 200 м — 25,3 сек. Ігор Коцур V-те м. скок вдовжінь — 5,38 м.

Осяги наших змагунів, особливо перемога Петрівського на 100 м стала подією змагань. „Дер кляйне Українер“ став улюбленцем публіки теж на 200 м. і хоч добув він тут лише третє місце, то осяг 24,4 сек. — дуже добрий.

„Коли йшла „сотка“ і Петрівський провадив, то десять наших студентів на трибуні з захоплення перекричало тисячу юрбу“, — оповідає заступник голови Громади.

Взагалі Українська Студентська Громада в Бреславі помітно активна.

Від минулого року веде ширяковий курс, який тільки тепер припинився.

Не забувають і про мандрівку і відвідують околиці Бреслава, особливо шляхом понад Одру.

ЛИСТУВАННЯ РЕДАКЦІЇ.

Іван Олійничук — Дякуємо за довгого листа. Радимо Вам більше читати, вчитися, а віршування покищо закинути.

М. Лисанів — Ваші „вірші“, це гуцульські співанки, що в такому вигляді — без належної мистецької обробки — їх не можна друкувати.

Надя Дубас. — У справі активізації молоді Вашого села, пишіть до Відділу Молоді при УЦК. Тішімося, що наш журнал Вам сподобався.

Степан Зазуб'як — Радо приймемо дописи з життя Вашої гімназії. Це красше, як віршування.

Адам Ставничий — За гарного листа широ дякуємо.

Степан Кухар. — Під Хвильового не так легко писати. Вам це не вдалося. Другий Ваш допис „У горі“ нецікава шкільна задача. — Прогулянка в околиці Відня може дати багато цікавого матеріалу. Треба лише добре написати й додати декілька гарних світлин.

Св. Струць — Ваші думки цікаві, але коєструбатою формою дещо до рубрики „Мигцем“ не надаються. Зокрема дивує нас, що Ви, виступаючи як оборонець класичної філології, даете цитату: „inter arma musae scilent“ — коли вона звучить трохи інакше.

НЕВЖЕ ПЕРЕСКОЧИШ?

Перескочиш через власну ногу?

На перший погляд, не важка це штука; але спробуй лиш! Злови великий палець ноги (або цілу стопу) і перескочі через таку перешкоду ногою, що стойть на землі. При „пробі“ скоку похиліть тулуб трохи вперед. По відбитті — притягніть ногу до грудей і пересуньте її швидко понад „перешкоду“ (Рис. А). Палець (чи стопу) тримайте легко, щоб кожної хвилини можна було перервати сполучення.

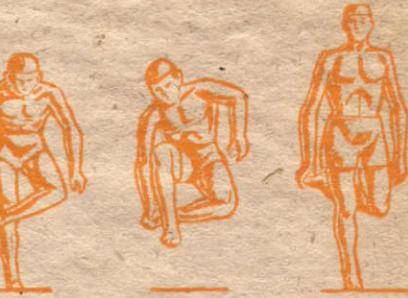

Rис. А.

Вправляйте скоки лівою і правою ногою. А може хтось з Вас зуміє по вдалому перескоці вперед виконати пересок назад?

захах рук вперед, тоді дуже поможе лежачому товаришеві підняти його вгору. Обидва моменти — відбиття одного і піднесення другого — повинні припа-

Rис. Д.

Rис. Б.

Rис. Е.

Спробуйте! І виявіть тим способом вашу зручиність.

Коли забажаєте вдвох показати деякі ефектові вправи, тоді пробуйте вправу

сти на ту саму хвилину. При зіскоці — треба звернутися вбік, щоб не наскочити на лежачого.

Вправа „Е“ не вимагає багато по-

яснень. Долоні спираються попарно — права на правій, ліва на лівій. Важне — використати відбиття перескаючого і в той момент старатися якнайбільше випрямити руки вгору. Звичайно хибою при цій вправі — це намагання виконати скок зараз по відбитті, перед тим, поки ще перескаючий вийшов угору. Основа вправи — найперше найтися вгорі, а щойно опісля просковзнутися між раменами.

Остання вправа (К) для „аматорів вправ зручинності“ — вимагає лише таких пояснень: Сполучені руки тримати просто; переворот виконати без затримки, щоб використати розгін по перескоці. Коли перший змагун скінчив уже пере-

Rис. К.

ворот і сів у розкроці — тоді другий може знов почати вправу, і так на зміну обидва повторятимуть її без кінця.

Т-ой Сам-енкo

Rис. К.